

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Rozvojová pomoc jako nástroj zahraniční
politiky: evaluace zahraničních rozvojových
projektů Turecka**

Petra Dragounová

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Rozvojová pomoc jako nástroj zahraniční
politiky: evaluace zahraničních rozvojových
projektů Turecka**

Petra Dragounová

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat PhDr. Lindě Piknerové, Ph.D. za poskytnutí odborných připomínek, hodnotných rad a celkově za její čas, trpělivost a vstřícnost při řešení mé diplomové práce.

OBSAH

1 ÚVOD.....	1
2 ROZVOJ.....	9
2. 1 Rozvoj a jeho pojetí.....	9
2. 2 Ukazatele rozvoje a jeho měření.....	10
3 ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE	14
3. 1 Alternativní způsoby měření toků rozvojové spolupráce.....	20
3. 2 Objemy a trendy v rozvojové spolupráci	23
3. 3 Motivace a cíle rozvojové spolupráce	24
4 NOVÍ DONOŘI	27
4. 1 Objemy a trendy rozvojové pomoci.....	28
4. 2 Kategorizace nových donorů.....	29
5 TURECKO	34
5. 1 Profil Turecka	34
5. 2 Turecká rozvojová spolupráce – od recipienta k donorovi.....	35
5. 3 Institucionalizace rozvojové spolupráce.....	37
5. 4 Vývoj ODA v Turecku.....	41
6 TURECKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA	44
6. 1 Vývoj turecké zahraniční politiky	44
6. 2 Současná turecká zahraniční politika.....	46
6. 3 Role ODA v turecké zahraniční politice.....	50
6. 3. 1 První fáze ODA v turecké zahraniční politice.....	51
6. 3. 2 Druhá fáze ODA v turecké zahraniční politice	53
6. 3. 3 Třetí fáze ODA v turecké zahraniční politice.....	56
7 TURECKÉ VZTAHY S AFRIKOU	61
7. 1 Evaluace turecké zahraniční politiky vůči Somálsku.....	65

7. 2 Zhodnocení postoje Turecka vůči Somálsku	68
8 ZÁVĚR	70
9 SEZNAM ZDROJŮ	74
10 RESUMÉ	91
11 PŘÍLOHY	92

1 ÚVOD

Lidská historie a kultura znají dlouhou tradici, kdy lidé, nacházející se v lepší ekonomické situaci, pomáhali lidem podstatně chudším. Tato tradice se v průběhu století formovala na základě nejrůznějších ideologií, myšlenkových směrů, náboženství či se jednalo o čistě politické a pragmatické důvody. Obecně můžeme říci, že existují dvě základní formy pomoci druhým v nouzi, a to humanitární pomoc a rozvojová spolupráce. Pro bližší zkoumání jsem si vybrala pouze jeden ze zmíněných fenoménů, a to rozvojovou spolupráci.

Rozvojová spolupráce je nejčastěji definována jako vnější zásah do nerozvinutých, jinými slovy neindustrializovaných, rozvojových zemí za účelem pozitivní společenské změny. Kořeny rozvojové spolupráce můžeme datovat do období druhé světové války jako výraz pro modernější formu humanitární tradice, která byla spojována s principem humanity čerpající z hodnot křesťanství, osvícenství a humanismu, a především pak, později, partnerského postoje zúčastněných stran.

V průběhu procesu globalizace rostly na významu propastné rozdíly mezi bohatými rozvinutými státy a státy chudými, méně rozvinutými. Dále pak technický pokrok a schopnost přesněji určit ekonomickou vyspělost umožnily jasněji a přehledněji pojmenovat tyto propastné rozdíly. Spolu s tím rostlo i povědomí o tom, že vyspělý svět disponuje určitými prostředky, kterými by bylo možné tento stav zvrátit. Rozvojová spolupráce se tak ve výsledku zaměřuje na monitorování dlouhodobých sociálních a ekonomických podmínek

v rozvojových zemích a na hledání způsobů, jak by se tyto podmínky daly zlepšit (Stojanov a spol: 2008).

Již v samotném úvodu této diplomové práce operuji s řadou termínů. Vyjadřuji se o rozvinutém světě a části světa, kterou postihuje chudoba.¹ Pro chudé země nacházející se v této oblasti se vžilo označení rozvojové země. Rozvinutý svět, většinou ti „bohatí“, se sdružují ve *Výboru pro rozvojovou pomoc*², anglickým

1 Chudoba je jedním z Cílů udržitelného rozvoje, anglickým ekvivalentem Sustainable Development Goals – SDG's, a právě chudobě, respektive chudým státům je věnovaná podstatná část této práce. Cíle udržitelného rozvoje jsou následující:

SDG 1: Vymýtit chudobu ve všech jejích formách všude na světě

SDG 2: Vymýtit hlad, dosáhnout potravinové bezpečnosti a zlepšení výživy, prosazovat udržitelné zemědělství

SDG 3: Zajistit zdravý život a zvyšovat jeho kvalitu pro všechny v jakémkoli věku

SDG 4: Zajistit rovný přístup k inkluzivnímu a kvalitnímu vzdělání a podporovat celoživotní vzdělávání pro všechny

SDG 5 : Dosáhnout genderové rovnosti a posílit postavení všech žen a dívek

SDG 6: Zajistit všem dostupnost vody a sanitačních zařízení a udržitelné hospodaření s nimi

SDG 7: Zajistit všem přístup k cenově dostupným, spolehlivým, udržitelným a moderním zdrojům energie

SDG 8: Podporovat trvalý, inkluzivní a udržitelný hospodářský růst, plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny

SDG 9: Vybudovat odolnou infrastrukturu, podporovat inkluzivní a udržitelnou industrializaci a inovace

SDG 10: Snížit nerovnost uvnitř zemí i mezi nimi

SDG 11: Vytvořit inkluzivní, bezpečná, odolná a udržitelná města a obce

SDG 12: Zajistit udržitelnou spotřebu a výrobu

SDG 13: Přijmout bezodkladná opatření pro boj se změnou klimatu a zvládnání jejích dopadů

SDG 14: Chránit a udržitelně využívat oceány, moře a mořské zdroje pro zajištění udržitelného rozvoje

SDG 15: Chránit, obnovovat a podporovat udržitelné využívání suchozemských ekosystémů, udržitelně hospodařit s lesy, potírat rozšiřování pouští, zastavit a následně zvrátit degradaci půdy a zastavit úbytek biodiverzity

SDG 16: Podporovat mírové a inkluzivní společnosti pro udržitelný rozvoj, zajistit všem přístup ke spravedlnosti a vytvořit efektivní, odpovědné a inkluzivní instituce na všech úrovních

SDG 17: Oživit globální partnerství pro udržitelný rozvoj a posílit prostředky pro jeho uplatňování. Dostupné na: <http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/cile-udrzitelneho-rozvoje-sdgs-2015-2030/>. 5. 3. 2016.

2 DAC zahrnoval celkem 23 států a to: Spojené státy americké, Velkou Británii, Německo, Francii, Japonsko, Kanadu, Nizozemsko, Austrálii, Švédsko, Norsko, Švýcarsko, Dánsko, Itálii, Belgii, Španělsko, Jižní Koreu, Finsko, Rakousko, Irsko, Portugalsko, Nový Zéland, Lucembursko a Řecko. K poslednímu rozšíření došlo v roce 2013, kdy se členy staly Česká republika a Island. Od 14. května 2013 čítá DAC 25 členů. Dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/joining-the-development-assistance-committee.htm>. 18. 3. 2016.

ekvivalentem *Development Assistance Comitee*, dále pak jen označení DAC.

DAC byl založen jako součást OECD³ v roce 1961 skupinou západních donorů⁴, kteří mají podle dostupných údajů na svědomí až 95 % objemu rozvojové spolupráce a to v celkové výši 135,2 miliard amerických dolarů. OECD/DAC představuje mezinárodní fórum rozvinutých zemí, v rámci něhož je možné diskutovat o otázkách rozvoje a problematice chudoby.⁵

Na druhém konci pomyslné přímky se nachází rozvojový svět. Společnou charakteristikou rozvojového světa je ve srovnání s rozvinutými zeměmi nízká úroveň socio-ekonomického rozvoje. Označení *rozvojové země* se rozšířilo po roce 1964, kdy byl termín prvně použit na *Konferenci OSN pro obchod a rozvoj*, anglickým ekvivalentem *United Nations Conference on Trade and Development*

3 Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, anglickým ekvivalentem, Organisation for Economic Co-operation and Development, dále jen OECD. Jedná se o mezinárodní organizaci, která sdružuje 34 ekonomicky nejrozvinutějších zemí světa. Hlavním cílem OECD je podpora dalšího ekonomického a sociálního rozvoje zemí. Dostupné na: <http://www.oecd.org/about/>. 20. 4. 2016. Dnes má OECD 34 členských zemí. Mezi dvacet zakládajících zemí patřily: Belgie, Dánsko, Francie, Irsko, Island, Itálie, Kanada, Lucembursko, Nizozemí, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Španělsko, USA, Velká Británie, SRN, Švédsko, Švýcarsko a Turecko. Postupně vstoupily: Japonsko (1964), Finsko (1969), Austrálie (1971), Nový Zéland (1973), Mexiko (1994), Česká republika (1995), Maďarsko (1996), Polsko (1996), J. Korea (1996), Slovensko (2000). V roce 2010 se členskými zeměmi OECD stalo také Chile, Estonsko, Izrael a Slovinsko. Dostupné na: http://www.mzv.cz/oecd.paris/cz/zakladni_informace_o_oecd/index.html. 20. 4. 2016.

4 Mezi dárce, kteří poskytují v absolutních hodnotách dlouhodobě nejvyšší částky, patří Spojené státy americké, následuje Velká Británie, Německo, Francie a Japonsko (Anderson, M.: 2014). Daleko názornější je však vyjádření objemu ODA jednotlivých dárců prostřednictvím podílu ODA na HNP. Tento ukazatel zohledňuje rozdílnou velikost jednotlivých ekonomik a díky tomu pak můžeme lépe zjistit intenzitu zapojení dárcovských zemí do rozvojové spolupráce. V ukazateli ODA/HNP se na předních pozicích tradičně umisťují severské země a dále pak Lucembursko a Nizozemsko. Dlouhodobým cílem mezinárodního společenství je dosáhnout hodnoty 0, 7% ODA/HNP. Tohoto závazku jsou však schopny a ochotny dostát pouze již zmíněné severské země společně s Nizozemskem a Lucemburskem. Dostupné na: http://www.undp.org/content/dam/undp/library/Poverty%20Reduction/Inclusive%20development/Towards%20Human%20Resilience/Towards_SustainingMDGProgress_Ch5.pdf. 5. 3. 2016.

5 Dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/joining-the-development-assistance-committee.htm>. 18. 3. 2016.

(UNCTAD). U odborné i laické veřejnosti se však setkáváme i s dalšími, více či méně vhodnými alternativními označeními – Třetí svět, země globálního Jihu a nově tzv. Majoritní svět (Dušková a spol.: 2011, 279). V této práci jsem se však uchýlila k jednotnému užívání jednoduché dichotomie – *rozvinuté a rozvojové země*.

V oblasti mezinárodního rozvoje působí celá řada aktérů. Za hlavní aktéry rozvojové spolupráce jsou téměř výlučně považovány vlády rozvinutých zemí. Nicméně je důležité zmínit, že významnou roli pro rozvojovou spolupráci mají i jiní aktéři. Jedná se zejména o mezinárodní finanční instituce, agentury OSN, Evropskou unii, veřejnost, občanská hnutí, nevládní organizace, ale i jednotlivce.

Na základě výše zmíněného tak můžeme klasifikovat rozvojovou spolupráci na základě množství zapojených aktérů na *bilaterální* (dvoustrannou) a *multilaterální* (mnohostrannou) *pomoc*. Bilaterální pomoc představuje vztah mezi zemí – dárcem a zemí – příjemcem, kdy obvykle hospodářsky rozvinutá země poskytuje prostředky státům s nižší úrovní socio-ekonomického rozvoje. Naproti tomu multilaterální pomoc představuje pomoc realizovanou prostřednictvím multilaterálních organizací. Méně často se pak objevuje tzv. *trojstranná spolupráce*, někdy též trojúhelníková spolupráce, která označuje partnerství mezi tradičním a novým donorem a příjemcem pomoci (Opršal: 2014, 35-36).

Tématem diplomové práce je: „*Rozvojová spolupráce jako nástroj zahraniční politiky: evaluace zahraničních rozvojových projektů Turecka*“. Cílem práce je zhodnotit současnou strategii turecké zahraniční politiky tzv. *princip nulových problémů se sousedy*, anglickým ekvivalentem *zero problems with the neighbours*

a to na základě detailní analýzy turecké rozvojové spolupráce. Jako metodu jsem použila případovou studii, jež analyzuje vývoj a současnou podobu rozvojové spolupráce jako nástroje turecké *soft power*⁶ v zahraniční politice. K dosažení tohoto cíle mi posloužily níže položené výzkumné otázky.

1. *Využívá Turecko rozvojovou spolupráci jako nástroj své zahraniční politiky pro rozšiřování svého vlivu?*

2. *Souvisí navyšování objemu a orientace rozvojové spolupráce se zahraničně-politickými prioritami Turecka?*

3. *Reflektuje orientace turecké ODA politiku nulových problémů se sousedy?*

Turecko je podle řady autorů klasifikováno jako nový donor, anglickým ekvivalentem *new donor*, někdy se též lze setkat s označením *emerging donor*, *re-emerging donor*, *non-DAC donor*, *new-traditional donor*. Problematika nových donorů se díky pozornosti odborníků, pracovníků rozvojových nevládních organizací, ale i medií, dostává, v posledních několika deseti letech, stále častěji do středu pozornosti. Obzvlášť pokud se, jako v případě Turecka, země z pozice recipienta rozvojové pomoci stane jejím významným poskytovatelem. Turecko je dokonce řazeno společně se severskými zeměmi, podle ukazatele ODA/HNP, mezi největší donory světa. Na základě dostupných údajů Turecko přispívá na rozvoj v celkové výši 3,3 miliard amerických dolarů⁷. Tento

6 *Soft power* je koncept, který uvedl J. Nye. V českém prostředí se užívá jako ekvivalent měkká moc. Měkká moc je definována jako schopnost jednoho státu ovlivnit to, co chtějí jiné státy, na základě dobrovolnosti. Měkká moc tak sleduje logiku kooptace a přesvědčování v zahraniční politice státu. I když k termínu *soft power* existuje její český ekvivalent, v této práci jsem se uchýlila k jednotnému užívání anglické verze – *soft power*.

7 Dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/about_us-14650. 9. 3. 2016

úspěch lze přisuzovat hospodářskému rozvoji země, ale i změně orientace zahraniční politiky. Turecko se vzdalo své tradiční západní orientace a nově se začalo soustředit na své sousedy a upevňování vlivu v blízkých regionech. Právě aktuálnost tématu společně se skutečností, že většina nových rozvojových studií Turecko poněkud opomíjí, mě vedla k výběru tohoto tématu. Volbu proto považuji nejen za aktuální, ale hlavně za přínosnou.

Práci jsem strukturovala na osm hlavních kapitol. V úvodní kapitole jsem nastínila hlavní problematiku studie, včetně definování pojmů, s kterými jsem v průběhu celé práce pracovala. Druhá kapitola se věnuje rozvoji a je členěna na dvě podkapitoly. Jednotlivé podkapitoly pak přibližují čtenáři, jaké jsou hlavní výzvy rozvoje a jak je možné rozvoj měřit a uchopit. Ve třetí kapitole se věnuji rozvojové spolupráci. Obsahem jejích podkapitol je informovat čtenáře o tom, jak lze rozvojovou spolupráci nejen měřit, ale také co vede donory k jejímu navazování. Následující čtvrtá hlavní kapitola se již přibližuje praktické rovině této práce. Definuje a kategorizuje nového donora. K tomuto účelu mi posloužila typologie autorů Ramachandrana a Walze. Na základě této typologie jsem zařadila Turecko jako nového donora modelu DAC. Další kapitola je již součástí praktické části a zaměřuje se na Turecko jako na nového donora. Následujících několik podkapitol přibližuje čtenáři Turecko. Podávají základní informace o Turecku včetně faktu, proč je Turecko považováno za jednu z největších ekonomik světa. Další podkapitola se již konkrétně věnuje rozvojové spolupráci a hlavně pak momentu, od kterého se Turecko z recipienta stalo donorem. Součástí této části je kapitola, která přibližuje fungování Turecké agentury pro spolupráci a rozvoj. Vysvětluje, kdy a za jakých okolností došlo k institucionalizaci turecké rozvojové spolupráce. Šestá kapitola je zaměřena na tureckou zahraniční politiku. Jejím obsahem je řada

dalších podkapitol, které přibližují důvody a okolnosti směřování současné turecké zahraniční politiky. Následující druhá podkapitola se zaměřuje na postavení ODA v turecké zahraniční politice. Tato podkapitola je dále členěna na tři další kapitoly. Každá se věnuje určitému období postavení ODA v turecké zahraniční politice. Poslední kapitola patří vztahům Turecka a Afriky. Právě turecko-afričké vztahy v poslední době nabyly na intenzitě, a to hlavně z důvodu diverzifikace zahraniční politiky Turecka po roce 2002. Vztahy Turecka s Afrikou jsou pak následně demonstrovány na příkladu Somálska, které je v současné době pro Turecko klíčovým partnerem v rozvoji. Závěr diplomové práce patří hodnocení stanovených cílů, které jsem uvedla výše v úvodu práce, včetně odpovědí na položené otázky.

K vypracování diplomové práce na téma – *„Rozvojová pomoc jako nástroj zahraniční politiky: evaluace zahraničních rozvojových projektů Turecka“* jsem nashromáždila určité množství relevantních zdrojů a literatury. Následně jsem dané zdroje a literaturu pečlivě prostudovala a zpracovala. Seznam literatury jsem dělila na literaturu a internetové zdroje. V teoretické části práce jsem využila zejména literaturu. Tématika rozvojové spolupráce se zdá být atraktivní nejen pro české, ale i pro zahraniční akademiky. Nalezla jsem totiž více jak dvě desítky studií, které se zabývají tímto fenoménem. Nicméně je nutné podotknout, že většina české literatury se věnuje výlučně české rozvojové spolupráci. Výjimkou je Mgr. Zdeněk Opršal, Ph.D., jenž působí na katedře rozvojových studií v Olomouci, a který rozvojovou problematiku doplnil o řadu česky psaných publikací. K uchopení teorie jsem kromě již zmíněného autora využila i řadu webových stránek mezinárodních organizací a institucí. Jednalo se hlavně o oficiální webové stránky OECD, OSN, WB, UN, UNDP a další. V praktické části jsem čerpala

informace z webových stránek vládní Turecké agentury pro spolupráci a rozvoj, dostupné na: <http://www.tika.gov.tr/en>. Využila jsem i řady studií, za zmínku pak určitě stojí autoři M. Özkan, K. Kirişci a dvojice autorů J. Hausmann a E. Lundsgaarde a text *Turkey's Role in Development Cooperation*. Text čerpá jak z primárních tak sekundárních zdrojů.

2 ROZVOJ

Otázky rozvoje a rozvojové spolupráce vyvolávají řadu debat jak u odborné, tak laické veřejnosti. Důvodem je skutečnost, že rozvoj nikdy nebyl a není hodnotově neutrální, vždy s sebou přináší nějaké etické a normativní otázky. Následující kapitola si klade za cíl přinést čtenáři jakýsi přehled rozdílných pojetí rozvoje, včetně osvětlení dvou pojmů – dvou indikátorů rozvoje – ekonomického a lidského rozvoje a způsoby jejich měření.

2. 1 Rozvoj a jeho pojetí

Existuje mnoho definic rozvoje. Encyklopedie rozvojových studií rozvoj definuje jako pozitivní společenskou změnu (Dušková a kol.: 2011, 262). Jitka Rabitsch Adamčíková v knize *Antropologie rozvoje* chápe rozvoj jako „*vnitřní a vnější změny, které se v dané společnosti či skupině dotýkají blahobytu, spravedlnosti a možností jejích členů, především pak těch nejchudších, nejvíce marginalizovaných*“ (Adamčíková: 2015, 29). Podle slovníku Cambridge je rozvoj proces, na jehož konci se nachází něco pokročilejšího, než to, co bylo na začátku.⁸ Často je také proces rozvoje definován jako omezování stavu chudoby (Dušková a kol.: 2011, 262).

Je na místě uvést také definici rozvoje z perspektivy těch, kterých se to týká nejvíce, to znamená z pohledu rozvojových zemí. V roce 1990 bývalá prezidentka Tanzanie Julia Nyererea vydala zprávu nazvanou *Report of the South Commission*, ve které vyjádřili

⁸ Dostupné na: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/development>. 26. 1. 2016.

představitelé rozvojových zemí, co od rozvoje očekávají. Většina se shodla na tom, že rozvoj chápou jako „proces osvobozující člověka od strachu z nedostatku a vykořisťování a zabraňující politickému, ekonomického a společenskému utlačování“ (Adamčíková: 2015, 29). Mělo by se tedy primárně jednat o proces pramenící ze společnosti, nikoliv zvnějšku (Adamčíková: 2015, 29). O čtyři roky později přišlo UNDP⁹ s dalším pojetím rozvoje. Ten se podle nich odehrává na celkem sedmi různých úrovních, a to na ekonomické, osobní, potravinové, zdravotní, komunitní, environmentální a politické. K plnohodnotnému životu by pak podle UNDP měla být zajištěna, v co možná největší míře, každá ze zmíněných úrovní (Stojanov a spol: 2008). Efektivnost rozvoje je pak podle UNDP definována jako rozsah, v němž instituce nebo intervence přinášejí změnu v zemi nebo v životě konkrétního příjemce (Lebeda, Lukáš: 2009, 9).

2. 2 Ukazatele rozvoje a jeho měření

Ekonomický rozvoj lze definovat jako proces strukturální transformace hospodářství státu. Dochází ke změně podílů jednotlivých hospodářských sektorů na celkové ekonomické produkci. Postupně dochází ke snižování významu primárního sektoru a naopak roste na významu sekundární a terciární sektor.¹⁰ Ekonomický rozvoj však nutně nemusí znamenat rovnoměrné rozdělení bohatství ve společnosti. V rozvojových zemích naopak

⁹ Rozvojový programu OSN, anglickým ekvivalentem *United Nations Development Programme*, dále pak jen UNDP. Rozvojový program OSN je možné definovat jako speciální instituci OSN vytvořenou v roce 1966. Jejím hlavním úkolem je řízení a koordinace rozvojových projektů a především pak odstranění chudoby. Dostupné na: http://www.undp.org/content/undp/en/home/operations/about_us.html. 25. 1. 2016.

¹⁰ Dostupné na: <http://www.businessdictionary.com/definition/economic-development.html>. 18. 3. 2016.

často profituje jen úzká vrstva obyvatel, většinou se jedná o společenské elity. Podle řady autorů je právě toto hlavní důvod pro vznik sociální nerovnosti a vlastně i překážkou pro lidský rozvoj, neboť podstatná část obyvatel stále žije v chudobě (Dušková a kol.: 2011, 63).

Nejběžnějším ukazatelem ekonomického rozvoje je hrubý domácí produkt – HDP¹¹ a hrubý národní produkt – HNP¹². Ukazatele HDP a HNP se užívají k určení úrovně rozvoje dané země, mimo jiné proto, že je relativně snadné je zjistit a také jim lze poměrně snadno porozumět. Při mezinárodním srovnání je nutné hodnoty HDP, nebo HNP převést na jednotnou měnu. Pro tyto účely slouží americký dolar.¹³ Světová banka pak na základě výše zmíněných údajů klasifikuje země celkem do tří příjmových skupin, a to na: *země s nízkými příjmy* (1 045 amerických dolarů a méně), *země se středními příjmy* (1 045-12 746 amerických dolarů) a *země s vysokými příjmy* (12 746 amerických dolarů a více).¹⁴

Protože ekonomický růst nemusí vždy korelovat s rozvojem a ekonomické indikátory samy o sobě neberou v potaz sociální aspekty, začal být UNDP používán komplexnější ukazatel rozvoje, který se nazývá Index lidského rozvoje, anglickým ekvivalentem *Human Development Index* (HDI). Vychází z myšlenek Amartyi Sena, významného teoretika rozvoje a nositele Nobelovy ceny za mír. Rozvoj je pro něho především proces rozšiřování

¹¹ HDP – vyjadřuje celkovou hodnotu finálních statků a služeb vyprodukovaných v dané zemi za dané časové období, nejčastěji za jeden rok. Dostupné na: <http://www.finance.cz/makrodata-eu/hdp/informace/>. 18. 3. 2016.

¹² Rozdíl mezi HDP a HNP spočívá ve vlastnictví výrobních faktorů. U HNP se jedná o finální produkci vytvořenou s použitím výrobních faktorů vlastněných občany daného státu, přičemž není důležité, na území jakého státu je výroba realizována. Dostupné na: <http://www.finance.cz/makrodata-eu/hdp/informace/>. 18. 3. 2016.

¹³ Dostupné na: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378831-why-use-gni-per-capita-to-classify-economies-into>. 18. 3. 2016.

¹⁴ Dostupné na: <http://data.worldbank.org/news/2015-country-classifications>. 18. 3. 2016.

možností lidí, jak žít svůj život. Ekonomický růst je v tomto pojetí pouze jedním z prostředků, jak naplňovat cíle lidského rozvoje (Hoch: 2011). Mezi klíčové předpoklady lidského rozvoje patří *možnost žít dlouhý a zdravý život, možnost získávat vědění a možnost přístupu ke zdrojům nutným pro zajištění důstojného života*. Pokud nemají lidé tyto tři možnosti, logicky pak nemají další vymoženosti velký význam.¹⁵

Lidský rozvoj tak vychází především z potřeb jednotlivců a komunit a klade důraz na jejich *posilování*. Pro britskou nevládní organizaci Oxfam je proto rozvoj především *empowerment* – tedy schopnost lidí určovat si vlastní hodnoty a rozhodovat o podmínkách svého rozvoje (Stojanov a spol: 2008). Někdy se též využívá označení *bottom up*. Naproti tomu ekonomický rozvoj předpokládá pouze makroekonomický růst země, který se postupně rozšiřuje do dalších struktur společnosti. Proto mají strategie založené na ekonomickém rozvoji povahu tzv. *top down* přístupů.¹⁶

Smyslem ukazatele lidského rozvoje je zachytit jak ekonomické, tak sociální aspekty života. Stanovuje se na základě tří veličin – *očekávaná délka života, vzdělání* (gramotnost a počet let školní docházky) a *životní standard* (hrubý domácí produkt). I když se Index lidského rozvoje stal celosvětově uznávaným indikátorem, i tento ukazatel má své nedostatky. Nedokáže například zachytit sociální rozdíly ve společnosti nebo nezohledňuje bezpečnostní situaci v zemi (Stojanov a spol: 2008).

¹⁵ Dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/humandev>. 18. 3. 2016.

¹⁶ Dostupné na: http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org/humansecurity/files/human_security_in_theory_and_practice_english.pdf. 28. 2. 2016.

Stejně jako ekonomický rozvoj i lidský rozvoj se na základě své dosažené hodnoty HDI dále dělí celkem do čtyř skupin: *státy s velmi vysokou úrovní lidského rozvoje, státy s vysokou úrovní lidského rozvoje, státy se střední úrovní lidského rozvoje a státy s nízkou úrovní lidského rozvoje.*¹⁷

Kromě Indexu lidského rozvoje existují i další, například *Multidimensional Poverty Index (MPI)* nebo *Gross National Happiness (GNH)*.¹⁸

V rozvojové praxi se můžeme setkat s oběma pojetími rozvoje. Úzce vymezený ekonomický rozvoj dominoval rozvojovým přístupům významných bilaterálních a multilaterálních donorů do konce 80. let 20. století. Strategie orientované na ekonomický rozvoj se v závislosti na typu teoretického přístupu výrazně lišily. Pro koncept lidského rozvoje je díky jeho multidimenzionalitě podstatně složitější své požadavky operacionalizovat do konkrétních rozvojových strategií. Nicméně – i přes svůj nedostatek – se tento koncept stal od začátku 90. let 20. století převažujícím indikátorem rozvoje (Opršal: 2014, 8).

V odborné literatuře věnující se rozvojovým studiím i v rozvojové praxi se setkáváme s různými termíny, jako je *rozvojová pomoc, nebo rozvojová spolupráce*. Považuji proto za vhodné některé tyto pojmy objasnit, ale hlavně pak poukázat na fakt, že rozvojová spolupráce nepatří mezi jediný nástroj působení rozvinutých zemí na rozvojové země a regiony.

¹⁷ Dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/composite/HDI>. 18. 3. 2016.

¹⁸ Dostupné na: <http://www.ophi.org.uk/policy/multidimensional-measures-in-the-sustainable-development-goals-poverty-and-gross-national-happiness/>. 18. 3. 2016.

3 ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE

Tato kapitola se věnuje rozvojové spolupráci. Přináší přehled důležitých informací, trendů a souvislostí, které k rozvojové spolupráci neodmyslitelně patří. Hned v úvodu je však nutné poznamenat, že koncept rozvojové spolupráce se v průběhu let měnil, a to zejména v závislosti na zahraničních politikách rozvinutých států. Dříve používaný termín *rozvojová pomoc* nahradil z důvodů politické korektnosti výraz *rozvojová spolupráce*. Termín *pomoc* tak zůstal vyhrazen jen pro pomoc humanitární. Další změnou je pak nahrazení označení *přijímající země* za *zemi partnerskou* (Dušková a kol.: 2011, 267). Ačkoliv by se tak zdálo, že se od termínu rozvojová pomoc bude postupně opouštět, opak je pravdou. I v nových publikacích českých a zahraničních akademiků se stále termíny často zaměňují. V této práci jsem se však uchýlila k používání pouze jednoho z termínů, a to politicky korektnějšího označení *rozvojová spolupráce*.

Obecně můžeme rozvojovou spolupráci označit jako vnější zásah do rozvojových zemí za účelem pozitivní společenské změny, nejčastěji pak snížení chudoby. Proč bychom však měli být solidární s lidmi, kteří nejsou součástí naší rodiny či národa? Je zajímavé, že s odpovědí na tuto otázku přišel již před dvěma tisíci lety Seneca, jenž prohlásil: „*Je třeba říct, že jsme se nenarodili pro jeden kout, ale že celý svět je naší vlastí*“ (Nováček: 2014, 8-9).

Poněkud konkrétněji se k této problematice vyjádřil Michal Kaplan, ředitel České rozvojové agentury a bývalý tajemník pro otázky mezinárodního rozvoje stálé mise České republiky při OECD, který uvedl celkem deset důvodů, proč navazovat rozvojovou spolupráci: (1) Důvody náboženské a etické – je morálně správné

poskytovat pomoc lidem, kteří se ocitnou v nouzi. (2) Prevence ozbrojených konfliktů a terorismu. (3) Předcházení nelegální migraci a organizovaného zločinu. (4) Ochrana životního prostředí a globálně významných ekosystémů. (5) Stabilizace světové ekonomiky – vznik a rozvoj nových trhů. (6) Uplatňování produktů a technologií poskytovatele pomoci na území a trzích příjemce pomoci. (7) Podpora zaměstnanosti, zejména u mladých lidí. (8) Lepší diplomatické vztahy se zeměmi přijímajícími pomoc. (9) Větší prestiž a vliv na mezinárodní scéně. (10) Šíření našich hodnot a kultury (Nováček: 2014, 8-9).

Podle Zdeňka Opršala můžeme do širšího pojetí rozvojové spolupráce zahrnout různorodé rozvojové zásahy, jak ze strany bilaterálních a multilaterálních donorů, tak například i prostředky nevládních organizací a soukromých nadací a dárců. Do užšího pojetí pak řadíme samotnou rozvojovou spolupráci v podobě *oficiální rozvojové pomoci*. To znamená pouze toky ze strany bilaterálních a multilaterálních donorů. V současné době termín – *Official Development Assistance*, dále pak jen ODA,¹⁹ označuje toky²⁰ prostředků ze strany donorů, které jsou: (1) poskytnuty oficiálními agenturami (tj. národními, respektive místními orgány státní správy, (2) jsou použity s hlavním cílem podpořit ekonomický rozvoj a blahobyt v rozvojových zemích, (3) mají koncesionální charakter (jsou zvýhodněné, v případě půjček musejí mít povahu spolufinancování s grantovou složkou ve výši nejméně 25%).²¹ Dle

¹⁹ Záhy po zrodu rozvojové pomoci v 50. letech 20. století začali donoři řešit otázku – co je možné považovat za rozvojovou pomoc. Na základě jejich popudu byla proto v roce 1961 vytvořena Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD/DAC), která měla za úkol definovat kritéria oficiální rozvojové pomoci (Opršal: 2014, 12).

²⁰ Toky – OECD definuje jako transfery zdrojů ve formě peněz, zboží, nebo služeb. Dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/34086975.pdf>. 25. 2. 2016.

²¹ Dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm#Definition>. 28. 1. 2016.

této definice je možné pod hlavičku oficiální rozvojové pomoci zahrnout pomoc poskytovanou do rozvojových zemí buď formou humanitární pomoci, nebo rozvojové spolupráce (Hoch: 2011).

Rozvojovou spoluprací můžeme klasifikovat podle řady kritérií. Nejčastěji se však dělí podle jejího obsahu na *finanční*, *technickou* a *hmotnou podporu*. Finanční podpora má podobu nejrůznějších zvýhodněných půjček a grantů. Technická podpora, která mimochodem zahrnuje až jednu čtvrtinu prostředků určených na rozvojovou spolupráci, je definovaná jako přenos znalostí, zkušeností, know-how, vzdělání a podpory výzkumu. Hmotná podpora zase poskytuje rozvojovým zemím nejrůznější hmotný materiál, nebo vybavení. Jedná se například o pracovní stroje, lékařské přístroje a učební pomůcky (Alonso, Glennie: 2015).

Specifickou formou hmotné podpory je potravinová spolupráce. Potravinová spolupráce může být tradiční, krizová a dále pak potravinová spolupráce neakutního charakteru.²² Potravinová spolupráce tradičního charakteru představuje dodávky potravin do postižených oblastí. Krizová potravinová spolupráce je realizovaná v období krize, akutního nedostatku potravin v místech, které byly postiženy přírodními katastrofami či válečnými konflikty (Shah: 2007). Potravinová spolupráce neakutního charakteru má podobu výměny potravin za předem určenou odvedenou práci, tou může být například i pravidelná školní docházka (Harvey a kol.: 2010). Část potravinové spolupráce je pořizována prostřednictvím tzv. *trojúhelníkových transakcí*. Donorské země poskytnou prostředky na nákup potřebných potravin, které jsou pořízené ve třetích zemích, nejčastěji rozvojových zemích se

²² Dostupné na: <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/3043.pdf>. 1. 3. 2016.

středními příjmy, a tyto potraviny jsou následně dopraveny do postižených oblastí. Smyslem těchto transakcí je hlavně zajištění potravin a podpora méně rozvinutých ekonomik.²³

Rozvojovou spoluprací můžeme dále rozdělovat podle její povahy na rozvojovou spoluprací projektovou a programovou. Projektová spolupráce představuje situaci, kdy donor financuje, případně přímo realizuje individuální rozvojové projekty. Oproti tradiční projektové spolupraci je programová spolupráce inovativním nástrojem. Její součástí je sektorová i rozpočtová podpora. Programová spolupráce zahrnuje finanční prostředky od více donorů a má za cíl podpořit určitý sektor společnosti. Jedná se nejčastěji o sociální sektory zdravotnictví a školství. Dárci přitom mají možnost spolurozhodovat o strategiích rozvoje i o podpoře konkrétních aktivit. Rozpočtová podpora znamená, že dojde k převodu finančních zdrojů z účtů dárců na účet partnerské země. Takto získané prostředky jsou následně využity v souladu s podmínkami donorských zemí a stanou se součástí státní pokladny partnerské země. Programový přístup tak hlavně pomáhá redukovat nadměrný počet individuálních projektů, které jsou realizovány jednotlivými dárci (Opršal: 2014, 15-16)

Dále se také můžeme setkat s termínem *Sector Wide Approches (SWAPs)*. Jedná se o přístup k mezinárodnímu rozvoji, který kombinuje vládní pojetí rozvoje a pojetí rozvojových agentur z různých sektorů. V podstatě můžeme říci, že SWAP's vyzývá k většímu partnerství mezi vládou, danými agenturami a jinými dárci, k rozšíření společného dialogu a více

²³ Dostupné na: <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/3043.pdf>. 1. 3. 2016.

koordinovanému postupu vůči rozvojovým otázkám (Farrington: 2001).

V neposlední řadě je důležité rozlišovat mezi rozvojovou a humanitární pomocí. Hlavním rozdílem je zaměření a samotná povaha dané pomoci. Zatímco rozvojová spolupráce má vést k pozitivní změně ve společnosti a měla by v ideálním případě představovat partnerský vztah mezi donorem a recipientem pomoci, humanitární pomoc představuje krátkodobý zásah do postižené lokality s cílem zlepšit situaci v oblasti, jenž byla zasažena přírodní či jinou katastrofou (Hinds: 2015). Slouží k zabezpečení základních potřeb a k obnově standardních životních podmínek. Navíc humanitární pomoc může být poskytnuta i vyspělým zemím.²⁴ Dalším důležitým rozdílem mezi humanitární pomocí a rozvojovou spoluprací je také jejich vztah k politickým a ekonomickým vlivům. Zatímco rozvojová spolupráce je v tomto případě nástrojem zahraniční politiky státu, humanitární pomoc by měla být apolitická.

I když humanitární pomoc a rozvojová spolupráce jsou dvě odlišné činnosti, stojí na srovnatelných morálních a politických základech a mají částečně stejnou institucionální podporu. To znamená, že v nejobecnější rovině lze podle dopadů na rozvoj rozdělit aktivity vykazované pod hlavičkou ODA na humanitární pomoc a rozvojovou spolupráci (Hoch: 2011). V současné době tak neexistuje ostrá dělící linie mezi humanitární pomocí a rozvojovou spoluprací. Uplatňuje se princip *building back better*, jinými slovy předpoklad kontinuální obnovy směrem k vyšší úrovni rozvoje, než před katastrofou (Mannakkara, Wilkinson: 2014).

²⁴ Dostupné na: <http://www.globalhumanitarianassistance.org/data-guides/defining-humanitarian-aid>. 25. 2. 2016.

Ve snaze zajistit, aby rozvojová pomoc byla poskytována skutečně zemím, které pomoc potřebují, byl vytvořen *seznam příjemců ODA*. Tento oficiální seznam je sestavován a každé tři roky revidován OECD. Seznam eviduje země, které Světová banka vyhodnotí jako země se středními nebo nižšími příjmy. Mezi příjemci ODA tak nemohou být země s vysokými příjmy a země, které jsou členy skupiny G8 nebo Evropské unie. Do ODA se započítávají i příspěvky do vybraných multilaterálních organizací.²⁵

Dále jsou údaje o tocích rozvojové pomoci donorů shromažďovány v databázi *Creditor Reporting System* (CRS). Tyto údaje jsou veřejně přístupné, přehledně znázorněné a pravidelně aktualizované na internetových stránkách OECD. Kompletní údaje o objemu rozvojové spolupráce však poskytují do databáze pouze členové DAC. Další donoři tuto povinnost nemají a poskytují jen část dat. Tato skutečnost bývá často terčem kritiky, neboť podle nevládních organizací, ale i samotných členů DAC, se tím tak omezuje možnost účinně kontrolovat a hodnotit závazky ostatních donorů.²⁶

DAC dále konkretizuje podmínky pro poskytování oficiální rozvojové pomoci. Zásadním kritériem je podpora ekonomického rozvoje a blahobytu. Aby byla omezena subjektivita při interpretaci ODA, odsouhlasili členové DAC některá omezení pro vykazování oficiální rozvojové pomoci. Jedná se o následující: (1) vyloučení vojenské pomoci, (2) peacekeepingu, (3) civilní policejní činnosti, (4) sociálních a kulturních programů, (5) pomoci uprchlíkům, (6) jaderné

²⁵ Dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/49483614.pdf>. 25. 2. 2016.

²⁶ Dostupné na: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=CRS1>. 1. 2. 2016.

energie, (7) výzkumu, (9) protiteroristických aktivit, (10) vzdělávání a osvěty a dalších aktivit v zemi donora.²⁷

I přes dobrou vůli donorů pomoci rozvojovým zemím, čelí ODA řadě problémů, které cestu k prosperitě značně komplikují. Podle Tožičky a Chmelaře se jedná zejména o následující omezení: (1) Obchodní politika (celní sazby OECD znevýhodňují dovoz zboží s vysokou přidanou hodnotou, to znamená, že export většiny rozvojových zemí se omezuje na exploataci přírodních zdrojů a zdrojů s nízkou přidanou hodnotou). (2) Zemědělské subvence (nastavená zemědělská politika OECD často znesnadňuje producentům z rozvojových zemí vystupovat na jejich trzích). (3) Závislost na exportu několika málo komodit (většinou se jedná o tři a méně komodit). (4) Přímé zahraniční investice. (5) Sociální a environmentální dumping (otřesné pracovní podmínky nebo absence environmentální legislativy). (6) Přístup k trhům (existence systému cel a kvót chránících trhy v rozvinutých zemích). (7) Zadlužení (Tožička, Chmelař: 2008).

3. 1 Alternativní způsoby měření toků rozvojové spolupráce

Existují některé diskutabilní položky, které jsou sice zahrnovány do oficiální rozvojové pomoci, ale které současně bývají terčem kritiky, zejména ze strany nevládních organizací, ale například i odborné veřejnosti. Vzniklo proto několik alternativních iniciativ, které mají za úkol poukázat na problematické stránky oficiální rozvojové pomoci. Jedná se v podstatě o alternativní nástroje, které hodnotí kvalitu a kvantitu pomoci donorů. Patrně nejvíce využívaný je koncept *Inflated Aid*. Jedná se o nástroj,

²⁷ Dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/34086975.pdf>. 25. 2. 2016.

který byl poprvé publikován v roce 2006 ve zprávě *Aid Watch* (Opršal: 2014, 14). Do *Inflated Aid*²⁸ jsou zařazeny i takové položky ODA, které nepřinášejí nové finanční zdroje pro rozvojové země. Jedná se o náklady na studium zahraničního studenta v zemi donora, odpuštění dluhů a o náklady na uprchlíky v zemi donora. V roce 2012 byla navíc přidána položka zahrnující tzv. částečně vázanou pomoc a splátky úroků z rozvojových půjček.²⁹

Nevládní organizace často kritizují tyto praktiky, kdy jsou zmíněné výdaje započítávány do oficiální rozvojové pomoci. Jejich argumentace je založena na tom, že tyto výdaje nemají přímý dopad v rozvojové zemi a pouze substituují navyšování výdajů na skutečnou rozvojovou spolupráci s přímým dopadem na lidi žijící v chudobě. V případě studentských stipendií pak většinou vyvstává otázka, zdali se student vůbec navrátí do země původu. Mluvíme zde pak o fenoménu *brain-drain*. Stejný problém je i s náklady spojenými s uprchlíky, které jsou většinou utraceny přímo v hostitelské zemi (Opršal: 2014, 14).

Podíl *Inflated Aid* na celkovém objemu pomoci se mezi dárci liší. Některé země problematické položky do svých statistik zahrnují, jiné naopak ne. Rozdílné přístupy při vykazování ODA tak snižují výpovědní hodnotu statistik oficiální rozvojové pomoci jednotlivých donorů. V roce 2012 podle *Aid Watch* byla země s nejvíce zkreslenou pomocí Itálie s 31 %. Dále pak Francie s 27 % a Rakousko s 22 %. Naopak nejméně zkreslovalo Irsko a Lucembursko s hodnotou do 1 % nebo Velká Británie s 2 %.

²⁸ V českém prostředí se setkáváme s označením *zkreslená pomoc*.

²⁹ Dostupné na: <http://hand.org.hu/media/files/1340787565.pdf>. 25. 2. 2016.

Například Česká republika téhož roku zkreslila svou pomoc o 14 %.³⁰

Kromě zmíněného konceptu *Inflated Aid* se můžeme setkat ještě s dalším konceptem. Ten vznikl v roce 2005, a to pod taktovkou nevládní organizace *Action Aid*. *Action Aid* si přivlastnila výpočet *Inflated Aid*, avšak používá k tomu odlišnou metodologii. Kromě nákladů na uprchlíky a odpuštění dluhů zahrnuje i další faktory jako prostředky, které nesměřují do nejchudších zemí, prostředky v podobě technické spolupráce, prostředky vynaložené bez respektování či podpory partnerské země, nebo prostředky vynaložené na administrativu a další (Opršal: 2014, 12).

Dále metodologie zvaná *Boomerang Aid*, která byla vytvořena koalicí nevládních organizací *Eurodad*, má za úkol stanovit, kolik z prostředků donora skutečně zůstává v zemi příjemce pomoci. *Eurodad* zahrnuje jak položky zkreslené pomoci a pomoc vázanou, tak i pomoc zprostředkovanou firmami zemí OECD. Důraz je kladen zejména na lokální dodávky služeb a zboží, které jsou považovány za klíčové pro podporu zaměstnanosti v rozvojových zemích.³¹

V neposlední řadě v reakci na kritiku pojetí oficiální rozvojové pomoci přišel v roce 2007 OECD/DAC s vlastním alternativním konceptem měření pomoci zvanou *Country Programmable Aid* (CPA). CPA představuje podíl ODA, jejíž poskytnutí bylo projednáno s vládami rozvojových zemí a tyto prostředky byly skutečně pak do těchto zemí převedeny. To znamená, že z CPA jsou vyloučeny náklady spojené s humanitární pomocí, oddlužení, administrativní náklady, náklady na rozvojové vzdělávání a osvětu, náklady na výzkum a péči o uprchlíky v zemi donora a další. Celková

³⁰ Dostupné na: <http://hand.org.hu/media/files/1340787565.pdf>. 25. 2. 2016.

³¹ Dostupné na: <http://eurodad.org/sites/about>. 26. 2. 2016.

hodnota CPA pak v roce 2015 představovalo 60 % celkové hodnoty oficiální rozvojové pomoci.³²

3. 2 Objemy a trendy v rozvojové spolupráci

Celková hodnota oficiální rozvojové spolupráce v roce 2014 dosáhla 135,2 miliard amerických dolarů.³³ V posledním období však došlo k mírnému poklesu objemu ODA. Důvodů je hned několik. Za prvé ekonomiku rozvinutých zemí postihla celosvětová finanční krize a za druhé Evropská unie čelí krizi v eurozóně. Tyto skutečnosti vedou k omezování výdajů na rozvojovou spolupráci a k celkovému plnění přijatých mezinárodních závazků. Tento pokles je však patrný jen u příspěvků multilaterálních organizací. Objem bilaterální pomoci zůstal více či méně zachován. Ke snižování příspěvků přistoupily pouze některé země jižní Evropy, jako je Španělsko, Portugalsko a Řecko.³⁴

Současná rozvojová spolupráce se dále vyznačuje značnou rozmanitostí co do množství zapojených aktérů. Ačkoliv by se na první pohled zdálo, že se jedná o příznivý jev, opak je pravdou. S problémem se potýkají zejména přijímající země, které si neumí poradit s koordinací přijaté podpory z různých zdrojů. Důraz je kladen na vzájemnou spolupráci mezi dárcovskými a partnerskými zeměmi. Do budoucna je proto nezbytné sladit plány investorů s rozvojovými plány partnerských zemí a to ve střednědobém horizontu. To znamená více se zasadit o společný management

³² Dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/aid-architecture/cpa.htm>. 26. 2. 2016.

³³ Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/stats/documentupload/ODA%202014%20Technical%20Note.pdf>. 9. 3. 2016.

³⁴ Dostupné na: <http://oecdinsights.org/2016/01/28/statistical-insights-government-assets-matter-too-not-justdebt/>. 25. 2. 2016.

rozvojových projektů (Twesiime: 2014). Hlavním posláním současné rozvojové spolupráce je boj proti chudobě. Nejvýznamnějším dokladem těchto snah je schválení *Cílů udržitelného rozvoje*, které volně navazují na *Rozvojové cíle tisíciletí*, k jejichž plnění se zavázala většina států světa (Králová a spol.: 2007).

Vedle primárního cíle rozvojové spolupráce, jímž je postupné odstranění chudoby v rozvojovém světě plní rozvojová spolupráce také tzv. sekundární cíle, jakými jsou například prosazování zahraničně-politických, ekonomických, či bezpečnostních zájmů donorského státu. Rozvojová spolupráce tak není jenom altruistickým počinem, ale sleduje, jak v následující podkapitole ukážu, zájmy pragmatické (Hoch: 2011).

3. 3 Motivace a cíle rozvojové spolupráce

Důvodů, proč státy podporují jiné státy, je mnoho. Tendence donorů k navazování rozvojové spolupráce ovlivňuje geografické i sektorové směřování pomoci (Kenny: 2006, 2). Motivace je nepřímou zjevná z cílů zahraniční politiky a z praktických projevů států ve vztazích k rozvojovým zemím. Oficiálním hlavním cílem navazování rozvojové spolupráce by podle skupiny DAC měl být socio-ekonomický rozvoj rozvojových zemí. I přes to se však objevují názory, že motivy k navazování rozvojové spolupráce některých západních donorů nejsou jen ryze humanitární ve smyslu asketického pomáhání, ale pomoc poskytují pouze za účelem ekonomického rozvoje příjemce (Raffer, Singer 1996: 3)

Ať tak či onak, můžeme konstatovat několik závěrů. Za (1) poskytovaná pomoc v žádném případě nedosahuje výše potřeb. Dlouhodobým cílem mezinárodního společenství je dosažení

hodnoty 0, 7 % ODA/HNP. Tohoto závazky jsou však schopny a ochotny dostát pouze severské země a dále pak Lucembursko a Nizozemsko. (2) Většina pomoci je poskytována v rámci bilaterálních programů, které jsou ve většině případů pod kontrolou donora.³⁵ (3) Prostřednictvím pomoci získává donor určitý stupeň vlivu na vnitřní a vnější záležitosti příjemce (McKinley 1979: 412).

Kromě jednoduché dichotomie dvou protikladných přístupů – idealistického a pragmatického pojetí rozvojové spolupráce – existuje celá škála důvodů proč navazovat rozvojovou spolupráci, které mají u jednotlivých donorů rozdílnou váhu. Většina autorů³⁶ motivaci kategorizuje celkem do čtyř okruhů – humanitární, ekonomickou, politickou a bezpečnostní.

Humanitární motivy mají obecně silnější podporu u zemí se sociálně- demokratickou nebo křesťanskou tradicí. Také se uvádí, že u některých států jsou humanitární motivy podpořeny pocitem viny za koloniální období či jinou formu nadvlády a útisku, kterou je třeba odčinit. Ekonomická motivace už není tak prozaická. Dárce motivuje k investicím v rozvojových zemích vidina zisku. V souvislosti s ekonomickou motivací se lze setkat s termínem *vázání spolupráce*. Vázání spolupráce znamená, že spolupráce je podmiňována nějakými službami či dodávkami surovin ze strany donora. Její navazování tak slouží jako prostředek k zajištění levnějšího dovozu cenných nerostných surovin, nebo zemědělských komodit do donorských zemí (Keeley: 2012).

Rozvojová spolupráce, která je založena na politických motivech, slouží k upevňování a rozšiřování svého vlivu. Typická byla pro období studené války. V současné době se donoři snaží

³⁵ Patrně z webových stránek zde: <http://www.oecd.org/dac/stats/idsonline.htm>

³⁶ Například F. Sagasti, nebo D. A. Phillips

upevnit svůj vliv v mezinárodním systému, posílit si svoji pozici v mezinárodních institucích, nebo se jedná o pouhou snahu se zviditelnit. Motivem k bezpečnostní spolupráci donorů je předcházení hrozeb. V dnešní době je bezpečnostní motivace nejčastěji spjata s hrozbou terorismu. Kromě výše zmíněných motivů se uvádějí i další, například ekologické motivy, nebo geografické motivy (Keeley: 2012).

4 NOVÍ DONOŘI

Tato kapitola se věnuje novým donorům. A to nejen objemům jejich rozvojové pomoci, ale také tím, čím se tito dárci vyznačují a jakou pomoc preferují. V souvislosti s novými donory mluvím úmyslně o *rozvojové pomoci* a to z toho důvodu, že toto pojmenování lépe odráží skutečnost, že v případě nových donorů jejich forma pomoci ne zcela naplňuje požadavky, náležitosti a pravidla, která byla vytvořena tradičními dárci a prezentována skrze ODA (Rowlands: 2010).

Vzestup nových donorů souvisí s pozoruhodným hospodářským růstem, s rozšiřováním obchodních aktivit a vzrůstajícími politickými ambicemi, proto se často také můžeme setkat s označením *nastupující donoři*, anglických ekvivalentem *emerging donors* – název odvozen od *rostoucí ekonomiky*, anglickým ekvivalentem *emerging economies* (Chun, Munyi, Lee: 2009). Tyto aktivity jsou často doprovázeny nástrojem, který je tradičně připisován průmyslově vyspělým zemím – tedy rozvojovou spoluprací. Dále je nutné zdůraznit, že pomoc ze strany nových donorů se výrazně liší ve svém charakteru. Noví donoři jen minimálně přispívají do vládních rozpočtů, pomoc naopak přichází ve formě nejrůznějších příspěvků a půjček na individuální projekty, nebo se jedná o technickou spolupráci a vysílání expertů. Dalším z důležitých rysů pomoci nových donorů je alokace pomoci recipientským zemím, který má, až na výjimky, z větší části regionální nebo i sub-regionální charakter (Rowlands: 2008).

V souvislosti s novými donory se často zmiňuje skupina zemí BRICS. Paradoxně se však zmíněné země často samy potýkají s vysokou mírou chudoby a nerovností v některých svých regionech.

Tato skutečnost pak vyvolává otázku, zdali je vůbec žádoucí, aby tradiční donoři navazovali rozvojovou spolupráci se zeměmi, které jsou samy dárci pomoci (Rowlands: 2010). Další diskuze se vede ohledně dopadů této zahraniční pomoci na současnou podobu rozvojové spolupráce. Pro chudé rozvojové země bude jednodušší a výhodnější přijímat zahraniční pomoc od nových donorů před navazováním rozvojové spolupráce s tradičními donory. Noví donoři většinou nepodmiňují svoji pomoc dodržováním lidských práv. Někteří se dokonce nezděhají podkopávat principy *dobrého vládnutí*, nebo při realizaci svých rozvojových projektů nerespektují environmentální a sociální standardy. Noví donoři tak většinou upřednostňují jiné, než rozvojové cíle. Někdy se dokonce mluví o tzv. *darebné pomoci*, anglickým ekvivalentem *rouge aid* (Naím 2007: 95-96). Rozvojová pomoc ze strany nových donorů má samozřejmě i světlé stránky. Asi nejvýznamnějším pozitivem pro systém zahraniční pomoci je fakt, že v systému dominovaly pouze západní hodnoty, které měly vliv na přístup k rozvoji. Noví donoři do systému přinášejí alternativy a podle některých autorů tyto alternativní prostředky mohou vést k větší soutěživosti na poli distribuce pomoci mezi tradičními a novými donory (Woods: 2008).

4. 1 Objemy a trendy rozvojové pomoci

Určit objem zahraniční pomoci nových donorů je velice komplikované. Odhady se pohybují v širokém rozmezí, a to až mezi 11-15 miliardami amerických dolarů ročně. Tato částka pak představuje 7-10 % oficiální rozvojové pomoci. Takový rozptyl je způsoben zejména nedostatkem dat, která by zachycovala skutečné toky pomoci (Chandy: 2012). Navíc, jak jsem se již v 1. 4 kapitole zmínila, údaje o své oficiální rozvojové pomoci mají povinnost

zveřejňovat pouze členové DAC. Nečlenové tuto povinnost nemají a noví donoři údaje většinou neposkytují. Pokud ano, nemusí být kompletní, případně často nejsou reportovány v tak podrobné struktuře, jak je tomu u členských států DAC. To znamená, že oficiální dostupné informace o rozvojové pomoci, které jsou zveřejňovány vládami Číny, Brazílie nebo Indie, mají značně omezenou vypovídající hodnotu (Hagedoorn, Beets: 2011).

Objem pomoci nových donorů je těžké nějak kvantifikovat. V neposlední řadě s ekonomickým růstem rozvojových zemí při zachování vzestupného trendu poskytování zahraniční pomoci novými donory se předpokládá, že relativní význam tradiční donorů, u kterých naopak zaznamenáváme stagnaci, případně pokles objemu rozvojové spolupráce, bude spíše klesat (Ukhova: 2013). Tato skutečnost by pak podle řady autorů mohla významným způsobem změnit architekturu současného mezinárodního systému (Manning: 2006, 2-3).

4. 2 Kategorizace nových donorů

Země, které označujeme jako *noví donoři*, případně *nastupující donoři*, představují značně nesourodou skupinu. V této skupině lze nalézt země, jako je Čína, Indie a Brazílie a dále pak Venezuelu, Turecko, Rusko a další postkomunistické země střední a východní Evropy. Z tohoto důvodu se řada autorů³⁷ snažila tyto nové donory nějak kategorizovat, a to na základě nějakých podobných znaků. Pro tyto účely jsem využila kategorizaci autorů Walze a Ramachandrana, kteří rozlišili nové donory podle jejich modelu

³⁷ Například R. Manning, nebo P. Kragelund, který založili typologii na [členství](#) donorů v OECD a EU. Dále se pak problematice kategorizace nových donorů věnovala také dvojice autorů F. Zimmermann a A. K. Smith.

spolupráce na: *dárcovské země jižního modelu, dárcovské země arabského modelu a dárcovské země modelu DAC* (Ramachandran, Walz: 2011).

Do dárcovských zemí jižního modelu patří Brazílie, Čína, Indie, JAR a Venezuela. Tyto země kladou důraz na to, aby odlišily své programy zahraniční pomoci od tradičního modelu dárce-příjemce pomoci, který je typický pro země DAC (Purushothaman: nedatované). Svůj přístup proto odmítají nazývat jako *pomoc*, ale používají označení *vzájemně prospěšné spolupráce*. Sami sebe také nenazývají *donory*, ale daleko kulantněji *partnery v rozvoji*. Důvodem tohoto odlišení je zejména negativní zkušenost s kolonialismem a hospodářskou dominancí západních zemí. Neskrývaným motivem jejich spolupráce je vzájemná podpora bilaterálních a regionálních obchodních vztahů. Častým příjemcem pomoci jsou tak země v Africe, které jsou bohaté na nerostné suroviny, jako je Angola, Súdán, nebo Nigérie. Obecně tak lze konstatovat, že tyto země vnímají partnerské země spíše jako rovnocenné obchodní partnery než jako pasivní subjekty pro příjem pomoci (Ramachandran, Walz: 2011).

Oproti tradičním donorům, kteří se soustředí na navazování spolupráce v sociálním sektoru, sektorové zaměření jižních donorů je orientované na produkční sektor (dopravní infrastrukturu) a technickou pomoc v podobě vysílání expertů a předávání know-how. Další motiv jejich spolupráce je možné nalézt v diplomatické a politické rovině. Většina zmíněných zemí jsou regionálními mocnostmi, které se snaží posilovat svůj vliv jak na regionální, tak globální úrovni. Jedním z charakteristických rysů je lpění na principu tzv. nevměšování se do vnitřních záležitostí partnerských zemí. To znamená, že jižní donoři svoji pomoc nijak nepodmiňují. Menší množství podmínek vede k tomu, že jsou tyto státy schopny

distribuovat svou pomoc daleko rychleji a s nižšími transakčními náklady, než tomu je u tradičních donorů. Navíc se tak stávají pro řadu rozvojových zemí daleko atraktivnějšími partnery, než je tomu u zemí DAC (Purushothaman: nedatované).

Přestože jižní donoři nezatěžují svoji zahraniční pomoc politickými podmínkami, v ekonomické oblasti je tomu právě naopak. Státy většinou vážou svoji pomoc partnerské zemi určitými požadavky v obchodní sféře. Jedná se například o využívání vlastních firem a pracovníků, odběr výrobků ze svých zemí apod.

U donorů jižního modelu se nepředpokládá vstup do DAC, řada jižních donorů dokonce odmítá jakoukoliv spolupráci s multilaterálními organizacemi. Někteří jižní donoři vnímají spolupráci jako zaprodání se bývalým kolonistům a je možné, že by současně ztratily část své *soft power* vůči svým partnerům z rozvojových zemí (Ramachandran, Walz: 2011).

Do dárcovských zemí arabského modelu se řadí arabské ropné země. Jedná se hlavně o Saúdskou Arábii, Kuvajt a Spojené arabské emiráty. Tyto země věnují vzhledem ke svému HNP skoro dvakrát více objemu pomoci, než doporučuje OSN, tj. 1,5 % (Tok, Calleja, El-Ghaish: 2014). Nicméně je nutné podotknout, že pro arabské donory je charakteristické kolísání celkových objemů pomoci v závislosti na cenách ropy. Dalším společným rysem arabských donorů je poměrně malá transparentnost pomoci (Shushan: nedatované)

Většina arabské pomoci směřuje do dalších arabských zemí. Jedná se o země s nízkým socio-ekonomickým rozvojem. Mezi hlavní příjemce pomoci tak dlouhodobě patří Jemen, Maroko, Egypt a Palestina. V současné době jistou pozornost zaujímá i oblast Subsaharské Afriky (Villanger: 2007). Dárcovství arabských zemí je

značně teritoriálně koncentrované a zároveň je významně ovlivněno arabskou solidaritou a náboženskými faktory. Obecně je upřednostňována podpora islámských zemí.

Unikátním rysem arabského modelu rozvojové pomoci je vysoká míra koordinace mezi arabskými donory (Grimm a kol.: 2004). Důvodem této harmonie je vzájemné sdílení kulturních, náboženských a jazykových charakteristik. Arabští donoři dále upřednostňují bilaterální před multilaterální pomocí. I když je nutné podotknout, že se tento trend pomalu proměňuje, a stále více arabských donorů se obrací na multilaterální programy (Shushan: nedatované). Co se týče sektorových priorit, jedná se o podporu infrastrukturních projektů v dopravě, energetice a vodních zdrojích (Tok, Calleja, El-Ghaish: 2014). Podmíněnost a vázání pomoci jsou, pokud opomineme náboženský faktor, relativně nízké. Stejně jako u donorů jižního modelu se ani u arabských donorů nepředpokládá, že se stanou součástí DAC. Arabští donoři spíše vytvoří jakýsi paralelní alternativní model ke skupině DAC (Neumayer: 2004).

Posledním modelem jsou tzv. dárcovské země modelu DAC.³⁸ Do této kategorie řadíme země, které jsou členy OECD nebo Evropské unie, ale nejsou to členové OECD/DAC. Autoři do této skupiny řadí Slovensko, Polsko, Maďarsko, Izrael a Turecko. U této skupiny se předpokládá brzký vstup do DAC. Tato skutečnost nám hodně napovídá o tom, jaký je charakter jejich rozvojové spolupráce. Programy rozvojové spolupráce jsou inspirovány tradičními donory, a jejich pomoc tak odpovídá kritériím ODA. Tyto země běžně spolupracují s multilaterálními organizacemi, jako je OSN, Světová banka a Mezinárodní měnový fond. Cílem většiny je vstup do DAC.

³⁸ Příloha 1

Ačkoliv tato skupina, oproti předchozím dvěma, řádně vykazuje objemy rozvojové spolupráce, v porovnání s ostatními modely jsou jejich objemy velice nízké. Důvodem bývá skutečnost, že se jedná o země, které se samy potýkají s vnitřními nebo vnějšími problémy, případně se u nich rozvojová spolupráce etablovala až v posledních několika letech (Hagedoorn, Beets: 2011).

5 TURECKO

Dvojice autorů Ramachandran a Walze řadí Turecko do skupiny dvorských zemí modelu DAC. Součástí této kapitoly je přiblížení důvodů, proč lze považovat Turecko za nového donora a momentu kdy se Turecko z recipienta rozvojové pomoci stalo jejím významným poskytovatelem. Cílem této kapitoly je tak seznámit čtenáře s těmito fakty pro lepší orientaci v dané problematice a pro snadnější pochopení souvislostí.

5. 1 Profil Turecka

Turecko je republikou, jež se se svojí rozlohou nachází v Malé Asii a z malé části také v jihovýchodní Evropě. Na severovýchodě hraničí s Gruzii, na východě s Arménií, Ázerbájdžánem a Íránem, na jihovýchodě s Irákem a Sýrií. Na západě, v evropské části Turecka, leží Řecko a Bulharsko. Z jihu omývá břehy Turecka Středozemní moře, ze západu Egejské moře a severní břehy Turecka pak omývá Černé moře.³⁹

Turecko má 78 milionů obyvatel a celých 99,8 % se hlásí k islámu (většinou sunnitskému). Na základě ekonomických výsledků z posledních několika let je Turecko považováno za zemi s rychle se rozvíjející ekonomikou, s každoročním růstem o cca 4 %. Turecké hospodářství patří dokonce mezi nejsilnější v dravé skupině rozvíjejících se trhů. V roce 2010-2011, v době celosvětové finanční

39

Dostupné na:
<https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=zXI3Q1k2BEtk.ku0x81Yi6FsM&hl=en>. 8. 3. 2016.

krize, turecká ekonomika dokonce vykazovala růst o 9,2 %. Tím se zařadila mezi jednu z nejrychleji rostoucích ekonomik světa. Z regionálního a globálního pohledu tak představuje Turecko v současné době největší ekonomiku na Blízkém východě, následuje Írán a Saudská Arábie.⁴⁰ OECD dále odhaduje, že v letech 2012-2017 bude průměrná roční míra růstu Turecka o 5,2 %. Na základě výše zmíněných údajů lze konstatovat, že Turecko vykazuje pozoruhodný hospodářský růst. Světová banka jej klasifikovala jako zemi se středními příjmy. Vzhledem ke svému udržitelnému hospodářskému růstu je Turecko zemí, která disponuje prostředky, které jí umožňují nabídnout rozvojovou pomoc ostatním rozvojovým zemím.⁴¹ To znamená, že Turecko díky své rostoucí ekonomice je schopné také poskytovat rozvojovou spolupráci, která je tradičně připisována průmyslově vyspělým zemím. Někteří skutečnost, že je Turecko považováno za *rostoucí ekonomiku*, připisují R. T. Erdoğanovi. Erdoğan se po téměř dvanácti letech předsedání vlády, v roce 2014, zhostil prezidentského úřadu a je stále současným hlavním představitelem Turecké republiky.⁴²

5. 2 Turecká rozvojová spolupráce – od recipienta k donorovi

V 50. letech minulého století prošlo Turecko důležitými změnami. Došlo zejména k přechodu ze systému vlády jedné strany na multipartismus. Tato změna, mimo jiného, také otevřela dveře pro tok zahraniční pomoci Turecku. Jednalo se právě o Marshallův plán, který znamenal pro Turecko první zkušenost s oficiální rozvojovou

⁴⁰ Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/turecko/. 8. 3. 2016.

⁴¹ Dostupné na: <http://www.worldbank.org/en/country/turkey/overview>. 15. 3. 2016.

⁴² Dostupné na: <http://www.bbc.com/news/world-europe-17988453>. 8. 3. 2016.

pomocí.⁴³ Podle údajů OECD/DAC, od 50. let do současnosti, byly největšími přispěvateli Turecka *Německo*, které poskytlo více jak 2,8 miliard amerických dolarů, dále pak *Spojené státy americké* s 2,4 miliardami amerických dolarů a *Japonsko* s 1,5 miliardami amerických dolarů. Kromě tradičních dárců se na rozvoji Turecka také podílely mezinárodní instituce, jako je *Asijský rozvojový fond* (ADF), *Organizace spojených národů – Rozvojový program* (UNDP) a *Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj* (IBRD) (Kulaklikaya, Nurdun: 2010). V neposlední řadě v roce 1952 Turecko vstoupilo do Severoatlantické aliance, čímž se stalo součástí západního bloku. Vstup do NATO tak stvrdil prozápadní směřování turecké zahraniční politiky.

Po této ekonomické podpoře se turecká ekonomika natolik vzchopila, že se Turecko brzy na to ukázalo jako dynamický a konkurenceschopný hráč na poli mezinárodního rozvoje. Turecko spustilo svůj první program zahraniční spolupráce⁴⁴ dne 5. června 1985, kdy speciálně pro tyto účely vytvořená organizace vypracovala jakýsi „balíček pomoci“ v hodnotě 10 milionů amerických dolarů, který směřoval do zemí Sahelu. Projekt institucionální a technické obnovy byl realizován v Gambii, Guinei, Guinei Bissau, Mauretánii, Senegal, Somálsku a Súdánu.⁴⁵

Další příležitosti se Turecko chopilo po rozpadu Sovětského svazu a po vzniku nově nezávislých kavkazských a středoasijských republik. Turecko využilo této skutečnosti k posílení svých vztahů v Euroasii, se kterou ji pojí historické, kulturní a jazykové vazby.

⁴³

Dostupné

na:

http://www.faiobserver.com/region/middle_east_north_africa/contemporary-turkish-neighborhood-policy-realpolitik-behind-akps-foreign-policy-choices/. 25. 3. 2016.

⁴⁴ Filantropie se však v určité podobě objevila již za Osmanské éry (Tomlinson: nedatované).

⁴⁵ Dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa. 8. 3.2016.

Turecko zahájilo rozsáhlý rozvojový program, který měl za cíl vypořádat se s výzvami budování státu a ekonomické transformace. Tato potřeba však vyžadovala rychlou a dobře organizovanou reakci. Turecká agentura pro spolupráci a rozvoj byla tak primárně zřízena za účelem pomoci nově nezávislým republikám v Euroasii, tedy v oblasti, ve které si Turecko nárokovalo svůj vliv.⁴⁶ Turecká rozvojová spolupráce byla tak zpočátku zaměřena pouze na země s podobnými náboženskými a kulturními zvyklostmi (Syailendrawati: 2013).

Rozpad sovětského prostoru a vznik nezávislých kavkazských a středoasijských republik je tak důležitým milníkem v turecké oficiální rozvojové spolupráci. Toto období mělo za následek zahájení prvních organizovaných pokusů navázat rozvojovou spolupráci.⁴⁷ V neposlední řadě je nutné poznamenat, že ačkoliv je Turecko označováno za jednoho z nejštědřejších donorů ve skupině států, které nepatří do OECD/DAC, současně bylo v roce 2015 příjemcem téměř 2, 3 miliard amerických dolarů, které ve více jak 90 % pocházely z fondů Evropské unie. Tyto příjmy směřovaly na podporu podniků, dopravy, životního prostředí a zemědělských projektů (Hausmann, Lundsgaarde: 2015).

5. 3 Institucionalizace rozvojové spolupráce

K institucionalizaci rozvojové spolupráce došlo v roce 1992. Odpovědnost za politiku rozvojové spolupráce Turecka převzala *Turecká agentura pro spolupráci a rozvoj*, anglickým ekvivalentem

⁴⁶ Dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa. 15. 3. 2016.

⁴⁷ Dostupné na: <http://www.articlespolitics.com/2012/12/turkey-problematic-emerging-donor.html>. 15. 3. 2016.

Turkish International Cooperation and Development Agency, dále pak jen (TIKA), která svými kompetencemi spadala pod agendu ministerstva zahraničních věcí.⁴⁸ TIKA se v ten moment stala zodpovědnou za organizaci a koordinaci rozvojové spolupráce Turecka jak s rozvojovým světem, tak mezinárodními organizacemi a ostatními bilaterálními dárci. TIKA navíc také převzala odpovědnost za sběr informací a statistických údajů oficiální rozvojové spolupráce Turecka.⁴⁹

V současné době TIKA operuje ve více než 140 zemích světa a s 28 pak má navázaný tzv. partnerský vztah⁵⁰. Pro snadnější komunikaci jsou v těchto partnerských zemích zřizovány specializované kanceláře⁵¹, které zpracovávají danou agendu. Tyto koordinační kanceláře se nacházejí na Balkáně, Blízkém východě, v Africe a jižní a střední Asii.⁵² Turecká ODA je organizovaná na několika zásadách – na (1) podpoře udržitelného sociálního a ekonomického rozvoje v partnerských zemích, (2) řešení globálních otázek, včetně reflektování SDG's, (3) podílení se na snižování chudoby ve světě, (4) reflektování rozvojových priorit partnerských zemí, (5) spolupracování s ostatními donory a (6) dodržování společných zásad o poskytování efektivní pomoci (Tomlinson: nedatované).

Turecká agentura pro rozvoj a spolupráci je podle svých oficiálních stránek definována jako zprostředkovatel turecké zahraniční politiky, a to zejména se zeměmi, s nimiž sdílí společné hodnoty. Tato skutečnost nám hodně napovídá, jakým směrem se

⁴⁸ Příloha 2

⁴⁹ Dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa. 8. 3. 2016.

⁵⁰ Příloha 3

⁵¹ Příloha 4

⁵² Dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa. 8. 3. 2016.

ubírá turecká ODA. V první řadě se jedná o Afriku (33,7 %), dále pak o Střední a jižní Asii (21,8%) a region Blízkého východu (21,7 %).⁵³ Pro rok 2013 byly největšími příjemci turecké ODA⁵⁴ *Palestina* (20,2 %, 1,63 miliarda amerických dolarů), *Tunis* (12,24 %, 538,83 milionů amerických dolarů), *Somálsko* (10,71 %, 131,55 milionů amerických dolarů), *Afghánistán* (7,97 %, 115,74 milionů amerických dolarů) a dále pak *Pákistán* (6 %, 89,73 milionů amerických dolarů).⁵⁵ Turecká ODA tak současně směřuje do zemí, které jsou na seznamu příjemců OECD/DAC.⁵⁶

Největší podíl turecké ODA a to celých 48 % směřuje na humanitární pomoc⁵⁷ a na rozvojové projekty směřuje 23,6 % z celkové turecké ODA.⁵⁸ Co se týká sektorového směřování turecké ODA, mezi hlavní priority do roku 1995 byly projekty ekonomického, sociálního a kulturního charakteru. Po roce 1995 se TIKa začala zaměřovat na podporu oblasti vzdělávání a kultury. Z toho vyplývá, že většina prostředků pak proudí do realizování projektů v oblasti infrastruktury, jako je zavlažování, kanalizace, doprava, rekonstrukce škol, nemocnic a objektů kulturního dědictví.⁵⁹ Jako příklad lze uvést, že v roce 2013 měla TIKa v regionu Blízkého východu na svědomí výstavbu a rekonstrukci deseti vzdělávacích institucí, a to v Palestině, Senegalu, Keni, Togu, Ghaně, Tunisku, Burkině Faso, Alžírsku a Beninu. V oblasti jižní a Střední Asie se pak jednalo

⁵³ Příloha 5 a příloha 6, údaje z roku 2013

⁵⁴ Příloha 7

⁵⁵ Dostupné na: http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR_FRAE_2013_uyg9.pdf. 15. 3. 2016.

⁵⁶ Dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa. 18. 3. 2016.

⁵⁷ V roce 2013 byla největším příjemcem Sýrie

⁵⁸ Dostupné na: [www.development-finance.org/.../631-turkey-18-09-2009%20\(3\).pdf](http://www.development-finance.org/.../631-turkey-18-09-2009%20(3).pdf). 18. 3. 2016.

⁵⁹ Dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/about_us-14650. 9. 3. 2016.

o celkem dvanáct vzdělávacích zařízení v Kyrgyzstánu, Ázerbájdžánu, Kazachstánu, Afghánistánu a Pákistánu.⁶⁰

TIKA mimo jiné také spolupracuje se státními institucemi a organizacemi, univerzitami, neziskovými organizacemi, ale i se soukromým sektorem. Kromě toho funguje také jako jakási platforma, která spojuje tyto subjekty za účelem zefektivnění turecké rozvojové spolupráce.⁶¹ Nicméně je nutné dodat, že většina rozvojové spolupráce Turecka je bilaterálního charakteru. V roce 2013 dosáhla turecká ODA výše 3,3 miliard amerických dolarů, z toho pak 3,2 miliardy amerických dolarů bylo určeno na pomoc bilaterálního charakteru – 95 % a pouze 151 milionů amerických dolarů bylo investováno v multilaterální pomoci – 28 % šlo agenturám OSN, 6 % institucím Světové banky.⁶² Dále je nutné dodat, že ačkoliv se bilaterální ODA poměrně výrazně navyšuje, multilaterální ODA tak značný vzrůst nezaznamenává.⁶³ Nejvíce je pak zanedbávám nevládní sektor, kam směřuje pouze 0,035 % z celkové turecké ODA.⁶⁴

Dále považuji za vhodné zmínit jeden z důležitých mezníků v existenci TIKA, a to 28. květen 1999. Od tohoto roku se TIKA stala organizací, jež oficiálně funguje pod záštitou předsedy vlády Turecka.⁶⁵ V současné době je tak TIKA státní institucí, která spadá

⁶⁰ Dostupné na: http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR_FRAE_2013_uyg9.pdf. 18. 3. 2016.

⁶¹ Dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/about_us-14650. 9. 3. 2016.

⁶² Příloha 8

⁶³ Dostupné na: http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR_FRAE_2013_uyg9.pdf. 15. 3. 2016.

⁶⁴ Dostupné na: [www.development-finance.org/.../631-turkey-18-09-2009%20\(3\).pdf](http://www.development-finance.org/.../631-turkey-18-09-2009%20(3).pdf). 18. 3. 2016.

⁶⁵ Dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/history_of_tika-8526. 8. 3. 2016.

pod kompetence premiéra a není již součástí agendy ministerstva zahraničních věcí.⁶⁶

5. 4 Vývoj ODA v Turecku

Od roku 1992, tj. od založení oficiální turecké rozvojové spolupráce do současnosti, zažila ODA několik výkyvů. V letech 1992-1993 došlo k jejímu nárůstu. Pak následoval pokles v roce 1994 a tento pokles trval až do roku 2001. Tuto skutečnost lze vysvětlit dvěma finančními krizemi, které Turecko postihly v letech 1994 a 2001. Finanční krize, které zasáhly tureckou ekonomiku, se odrazily v objemu turecké ODA. Během tohoto období Turecko také zažilo neklidné klima na domácí politické scéně. I tento fakt někteří přisuzují tomu, proč v těchto letech turecká rozvojová spolupráce vykazovala tak nízkých výsledků oproti předchozím rokům. Situace se změnila až v roce 2002, kdy se k moci dostala Erdoğanova strana, Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP), která TIKA restrukturalizovala a současně navýšila její rozpočet. Právě AKP je přisuzován nárůst objemu ODA (Lepeska: 2014). Od roku 2002 tak objem turecké podpory opět zaznamenal vzestupnou tendenci (Kulaklikaya, Nurdun: 2010).

K dalšímu prudkému nárůstu ODA došlo v letech 2004-2005. V roce 2004 nastala změna ve sběru dat, která byla nově v souladu se směrnicemi DAC. Tato skutečnost se hned projevila v roce 2005, kdy díky vyspělejšímu a funkčnímu sběru dat ODA Turecko vykazovalo daleko větší objem rozvojové spolupráce. Nárůst objemu ODA v letech 2004-2005 však podpořily i další faktory. Za prvé se jednalo o novou zahraniční politiku, kdy si Turecko začalo více

⁶⁶ Dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/history_of_tika-8526. 20. 4. 2016.

upevňovat svoji pozici jako regionální mocnosti. Za druhé v rozvojové spolupráci se začal nově angažovat také soukromý sektor a za třetí TIKa dala nově prostor také tureckým nevládním organizacím (Kulaklikaya, Nurdun: 2010).

K zatím největšímu nárůstu objemu turecké ODA však došlo v letech 2011-2013, kdy byl nárůst podpořen situací v regionu po Arabském jaru. V roce 2013 TIKa zprostředkovala objem pomoci celkově za 3,3 miliardy amerických dolarů, což představovalo nárůst o 31 % oproti roku 2012.⁶⁷ V ukazateli ODA/HNP se jedná o 0,40 %.⁶⁸

Ačkoliv Turecko není součástí skupiny OECD/DAC, a není tak vázáno povinnostmi jejího vykazování, snaží se sdílet její principy a hodnoty. Nicméně udržuje si i určitou míru samostatnosti. Důkazem toho může být právě již zmíněná neochota spolupráce s ostatními dárci. Jediná forma spolupráce, ke které se Turecko občas uchýlí, jsou tzv. třístranné spolupráce. V neposlední řadě je nutné poznamenat, že se turecká vláda zavázala k závazku, že do roku 2020 se objem turecké ODA navýší až na 10 miliard amerických dolarů. Pokud by Turecko dostalo tohoto cíle, stalo by se tak šestým největším donorem na světě (Hausmann, Lundsgaarde: 2015).

Dvojice autorů Ramachandran a Walz Turecko zařadili do skupiny donorů modelu DAC. Na základě výše uvedených informací lze však vyzorovat, že toto začlenění není tak jednoznačné. Turecko je sice členem OECD, ale rozhodně objem její pomoci není zanedbatelný, jak dokládám výše, ba právě naopak.

⁶⁷ Dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/about_us-14650. 9. 3. 2016

⁶⁸ Dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/turkeys-official-development-assistanceoda.htm>. 15. 3. 2016.

Turecko se navíc charakterem svého hospodářství podobá spíše zemím BRICS, než státům ve skupině modelu DAC. Současně je z předešlých několika kapitol zřejmé, že rozvojová spolupráce Turecka je značně regionálně koncentrovaná, 55,4 % směřuje do regionu a blízkých regionů. Turecko dále stejně jako arabští dárci upřednostňuje podporu islámských zemí, včetně bilaterálního charakteru rozvojové spolupráce. Na rozdíl od ostatních skupin, Turecko však chce být součástí OECD/DAC. Pokud by tedy členství v OECD či EU a snaha⁶⁹ být součástí její prestižní odnože OECD/DAC⁷⁰ bylo klíčové, Turecko lze považovat za donora modelu DAC.

Turecká ODA je nedílnou součástí turecké proaktivní zahraniční politiky. Její alokace, jak v následující kapitole ukážu, je strategicky propojena s širšími ekonomickými a politickými zájmy Turecka. Hlavním politickým a ekonomickým zájmem země je vytvoření mírového a stabilního prostředí v regionu. Je to právě turecká ODA, která stále častěji směřuje do zemí postižených konflikty nebo přírodními katastrofami, a Turecko se tak v konfliktních oblastech stále častěji ujímá role jakéhosi mediátora. Následující kapitola se tak věnuje zahraniční politice Turecka jako nástroje rozvojové spolupráce.⁷¹

69 Snahou se také počítá vykazování ODA dle směrnic OECD/DAC

70 Tuto skutečnost dokládá i fakt, že na webových stránkách OECD je zmíněno, že Turecko je pozorovatel OECD/DAC a předpokládá se tak jeho brzký vstup. Více na: <http://www.oecd.org/dac/stats/turkeys-official-development-assistanceoda.htm>.

71 Dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa. 18. 3. 2016.

6 TURECKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA

Zatímco pro rozvinutý svět jsou jednou z největších hrozeb ekonomické otřesy, rozvojový svět se kromě ekonomických problémů navíc také potýká s politickou nestabilitou. A právě Turecko, jako demokratická země, je obklopeno regionem, který je sužován častými politickými otřesy. Reagovat na tyto události je pro zemi, která se nachází v tak neklidném regionálním prostředí, téměř nutností. Strategie turecké zahraniční politiky tak musí zohledňovat fakt, že v její bezprostřední blízkosti dochází ke změnám, které mohou mít významný vliv na osud samotné země. Tato kapitola se tak zaměřuje na tureckou zahraniční politiku. Věnuje se jejím proměnám, principům a hlavně pak postavení turecké ODA v zahraniční politice.

6. 1 Vývoj turecké zahraniční politiky

V roce 1923 došlo k vyhlášení Turecké republiky. Jednalo se o vůbec první ustanovenou republiku v islámském světě. Prezidentského úřadu se ujal M. Kemal, později zvaný Atatürk. Vláda Atatürka byla známá řadou mnohdy radikálních reforem. Jejich cílem byla hlavně modernizace a sekularizace společnosti, včetně vytlačení islámu z veřejného prostoru do soukromého života. Oficiální ideologií turecké vlády se stal tzv. kemalismus, jehož základem bylo celkem šest princů (1) republikanismus, (2) nacionalismus, (3) laicismus, (4) etatismus, (5) revolucionalismus a

(6) populismus. Těchto šest principů bylo také součástí vize a programu Atatürkovi republikánské strany⁷² (Tunçay: nedatované).

Meziválečná zahraniční politika se nesla v duchu Atatürkovi koncepcí – *mír doma, mír ve světě*.⁷³ Po roce 1925 následovalo období dvacetileté prezidentské diktatury. Ačkoliv každé čtyři roky byly vypsány parlamentní volby, jejich výsledek byl předem známý. V roce 1932 Turecko vstoupilo do Společnosti národů. Během 2. světové války za vlády prezidenta I. İnönü si Turecko zachovávalo neutralitu. V roce 1950 přišla změna. Po bezmála třicetiletém období republikánské vlády zvítězili demokraté. Nepřinesli však výraznější změny v charakteru státu, nebo vedení zahraniční politiky. Za jejich vlády však došlo k mírnému odklonu od neutrality státu, více směrem na Západ. Praktickým projevem této politiky byl vstup Turecka v roce 1952 do NATO a následně v roce 1959 podání žádosti o členství do Evropského hospodářského společenství.⁷⁴

Počátkem 60. let proběhl v Turecku vojenský převrat. Došlo ke svržení demokratického prezidenta A. Menderese a ještě téhož roku byla rozpuštěna demokratická strana. Vojenský puč měli na svědomí neokemalistické elity, kteří chtěli pokračovat v Atatürkových reformách a ideálech, které právě za vlády demokratů ustoupily do pozadí. Ve volbách, které se konaly v roce 1961, zvítězila opět

72 Hlavní politické strany v Turecku: Republikánská strana – The Republican People's Party (CHP) zakladatel Atatürk, Demokratická strana – People's Democracy Party (HDP), Strana národní akce – National Action party (MHP), Strana vlasti – The Motherland Party (ANAP) zakladatel Özal, Strana správné cesty – The True Path Party (DYP) zakladatel Demirel, Strana prosperity – The Virtue Party (FAZILET) zakladatel Erbakan a Strana demokratické levice – The Democratic Left party (DSP) zakladatel Ecevit, Strana spravedlnosti a rozvoje – Justice and Development party (AKP) zakladatel Erdoğan (Sansal: nedatované)

⁷³“We cannot think of ourselves living alone by closed eyes. We cannot also live by taking our country in a circle and keeping away from the global relations ourselves. Any country or nation who gets, involved in such a manner will be condemned to be put under the dominance and yoke of other nations who are able to embrace the philosophy of life in a larger angle“ (Eraslan: nedatované).

⁷⁴ Dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/turkish-foreign-policy-during-aturks-era.en.mfa>. 20. 4. 2016.

republikánská strana. Zahraniční politika v 60. letech byla poznamenána kubánskou krizí a kyperskou otázkou. V roce 1971 armáda již podruhé zasáhla do vnitřních záležitostí státu. Téhož roku vystoupili kemalisté proti premiérovi S. Demirelovi. Vlády se znovu ujali republikáni. V roce 1974 dochází k vyvrcholení problému rozdělení Kypru. Turecké jednotky obsadily v reakci na řecké povstání třetinu ostrova. Spojené státy americké na to reagovaly uvalením embarga, které bylo zrušeno o čtyři roky později. Období v letech 1965-1980 bylo politicky velmi nestabilní, vlády se střídali zhruba jednou ročně. V roce 1983 přišla změna, když parlamentní volby vyhrála Strana vlasti s T. Özalem. Özal se zasazoval o zahraniční politiku, která se pokoušela o smíření islámu s kemalistickou koncepcí (Dağcı, Diyarbakırlıoğlu: 2013).

Éra 90. let je označena jako „ztracené“ desetiletí turecké zahraniční politiky. Bylo to období politických a ekonomických krizí. Po náhlé smrti Özala se stal jeho nástupce opět Demirel. Jedním z mála světlých okamžiků této dekády se stalo podepsání dohody s Evropskou unií o celní unii. V letech 2001-2002 se Turecko dostává z hospodářské krize a téhož roku vítězí v parlamentních volbách AKP (Dağcı, Diyarbakırlıoğlu: 2013).

6. 2 Současná turecká zahraniční politika

Podle A. Davutoğlu, současného tureckého premiéra, je postoj Turecka vůči okolnímu světu formován jeho bohatou historií a jedinečnou geografickou polohou. Cílem současné zahraniční politiky Turecka by měla být (1) spolupráce se státy, které sdílí společnou historii a kulturu, (2) respektování jejich rozdílností a (3) případné řešení sporů dialogem (Davutoğlu: 2012). Turecká zahraniční politika má být vedena autonomně. To znamená, že

Turecko musí vykonávat takovou zahraničně-politickou vizi, která je ve shodě s jeho národními prioritami. Dále se nebrání spolupráci se západními partnery. Vztahy se Západem by však nikdy neměly ovlivnit turecké vztahy se sousedy. Vztahy se Západem by měly být pouze doplňkem turecké zahraniční politiky, nikoliv její prioritou prioritní (Yetim: nedatované). Všechny zmíněné cíle by měly být ve výsledku zohledněny při sestavování zahraničně-politických priorit země (Davutoğlu: 2012).

Za základ současné turecké zahraniční politiky považována tzv. neo-otomanistická koncepce, která se objevila na scéně počátkem 90. let. Její stávající úspěch lze přisoudit podpoře ze strany Erdoğan a strany AKP (Yetim: nedatované). Neo-otomanistická koncepce vychází z doktríny – *Strategic Depth*, jejímž autorem je již zmíněný A. Davutoğlu⁷⁵. Neo-otomanismus můžeme definovat jako tureckou politickou ideologii, která prosazuje aktivní spolupráci Turecka s islámskými blízkovýchodními zeměmi (Murinson: 2009, 946-947).

Ö.Taşpınar dále definuje celkem tři základní faktory neo-otomanistické koncepce současné zahraniční politiky. (1) Faktorem je ochota smířit se s islámským dědictvím doma i v zahraničí. Neo-otomanismus klade důraz na posílení role islámu. Preferuje mírnější verzi sekularismu doma a aktivnější zahraniční politiku na Blízkém východě. (2) Faktor neo-otomanismu zdůrazňuje pocit velkoleposti a sebedůvěry Turecka v zahraniční politice. Neo-otomanismu pojímá Turecko jako regionální mocnost, která by měla hrát aktivní diplomatickou, politickou a ekonomickou roli v regionu. (3) Faktor

⁷⁵ A. Davutoğlu pojmenování turecké zahraniční politiky jako neo-otomanistické striktně odmítá. Spíše se přiklání k pojmenování *Strategic Depth* či *politice nulových problémů*. Neo-otomanismus podle něho mylně naznačuje, že turecká zahraniční politika má expanzionistické tendence (Murinson: 2009, 946-947).

představuje cíl zahrnout muslimský svět i Západ do zahraničně-politických priorit země. Evropský odkaz je rovněž považován za důležitý. Neo-otomanistická koncepce otevírá tureckou zahraniční politiku jak Západu, tak islámskému světu (Taşpınar: 2008, 14-16).

Současná turecká zahraniční politika je následně realizovaná na celkem pěti principech. (1) Princip je založen na nutnosti rovnováhy mezi bezpečností a svobodou. Davutoğlu uvádí, že stát zajistí bezpečnost pro své občany pouze dosažením domácí bezpečnosti a eliminací vnějších hrozeb. Zdůrazňuje však, že bezpečnost nemůže být zajišťována na úkor omezování základních lidských práv a svobod. Princip rovnováhy mezi bezpečností a svobodou vyzdvihuje význam domácí stability pro zajištění úspěšné zahraniční politiky. Jinými slovy: státy, které si nedokážou zajistit vnitřní pořádek, nemohou dosáhnout jednotného postoje v mezinárodních otázkách. Problémy na domácí politické scéně brání ve vytvoření strategických zahraničně-politických cílů.⁷⁶ (2) Princip představuje politiku *nulových problémů se sousedy*. Cílem tohoto principu je eliminace možných konfliktů ve vztazích se sousedy. Nástrojem pro dosažení kýženého výsledku by však neměla být vojenská síla, nýbrž diplomatická cesta – *soft power*. *Politika nulových problémů se sousedy* zdůrazňuje nutnost spolupráce a vzájemného porozumění. Davutoğlu se totiž domnívá, že stabilita v sousedních státech je přímo úměrná stabilitě v samotném Turecku. *Politika nulových problémů se sousedy* tak má dva základní cíle. Za prvé dobré vztahy se sousedy a za druhé posílení role Turecka v regionu (Davutoğlu: 2012).

⁷⁶ Dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa>. 18. 3. 2016.

(3) Princip představuje ideu, jež popírá existenci geografických hranic, které by limitovaly aktivity turecké zahraniční politiky. Davutoğlu se vyjadřuje o aktivním budování vztahů se státy ležícími v blízkých regionech. Budování dobrých vztahů se sousedy a stejně tak se státy v blízkých regionech zajišťuje globální rozměr turecké zahraniční politiky. (4) Princip je založen na multidimenzionální zahraniční politice. Turecká zahraniční politika by měla být schopna reagovat jak na krize ekonomického charakteru, tak politické transformace. Na regionální úrovni by Turecko mělo podporovat reprezentativní politické systémy, které odrážejí oprávněné požadavky lidu. Na globální úrovni zase vyjadřovat podporu inkluzivnímu mezinárodnímu řádu, který je založen na dialogu, multilaterlismu a spravedlivém a rovném ekonomickém řádu. Jinými slovy, cílem čtvrtého principu je nesoustředit se pouze na sousedy, ale rovněž udržovat dobré vztahy s globálními aktéry (Davutoğlu: 2012). (5) Princip klade důraz na rozvoj rytmické diplomacie. Rytická diplomacie se pojí se snahou o aktivnější roli Turecka v mezinárodních organizacích, stejně tak s navazováním nových kontaktů. Davutoğlu nabádá k vytváření proaktivní a progresivní politiky při řešení krizových situací v regionu. Dále sem patří i preventivní intervence k zabránění možných krizí v budoucnu. V neposlední řadě tak rytmická diplomacie klade důraz na roli Turecka jako mediátora v řešení konfliktů ve svém sousedství.⁷⁷

Dále je nutné zmínit, že současná turecká zahraniční politika se v posledních několika letech stala terčem kritiky. Objevují se názory, že zahraniční politika se odklonila od západních aliancí a soustředí se pouze na své muslimské partnery. Öniş se dokonce vyjadřuje o islamizaci zahraniční politiky, která se až nebezpečně

⁷⁷ Dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa>. 18. 3. 2016.

přibližuje zahraničně-politickému modelu, který můžeme spatřit v Malajsii, Pákistánu a Íránu. Sám Davutoğlu se, i přes skutečnost, že se ve své knize zmiňuje o tom, že pro Turecko jsou důležití i západní partneři, vyjadřuje o Blízkém východě jako o prioritní oblasti zájmů Turecka. Pokud se zaměříme pouze na roli turecké zahraniční politiky v regionu Blízkého východu, můžeme rovněž definovat čtyři hlavní principy: (1) bezpečnost pro všechny, (2) dialog jako způsob řešení konfliktů, (3) ekonomická interdependence, to znamená, že stability na Blízkém východě nemůže být dosaženo existencí izolovaných ekonomik, (4) důraz na kulturní koexistenci a pluralitu, bez respektu k odlišnostem nemůže být dosaženo stabilního řádu v regionu (Öniş: 2011).

Většina současných praktik turecké zahraniční politiky byla zformována v posledních několika desetiletích. V následující podkapitole jsem se věnovala roli oficiální rozvojové spolupráce v turecké zahraniční politice, která představuje důležitý nástroj – *soft power* při její realizaci (Öniş: 2011).

6. 3 Role ODA v turecké zahraniční politice

Turecká zahraniční politika prošla od počátku své existence několika významnými proměnami. Pro moji studii jsou však zásadní až 80/90. léta, a to z toho důvodu, že turecká rozvojová spolupráce se začala formovat až v 80. letech a svoji oficiální podobu pak získala až v roce 1992. Právě ODA je v turecké zahraniční politice jedním z nejúčinnějších nástrojů *soft power*. Oficiální rozvojová spolupráce se tak ukázala jako vhodný mírový nástroj pro dosažení vlivu v regionálních a globálních záležitostech (Kulaklikaya, Nurdun: 2010).

6. 3. 1 První fáze ODA v turecké zahraniční politice

Turecko spustilo svůj první program rozvojové spolupráce v roce 1985. Rozvojový projekt institucionální obnovy v několika zemích Sahelu byl součástí tureckých zahraničně-politických priorit premiéra T. Özala. K prvnímu oficiálnímu pokusu o navázání rozvojové spolupráce, ke kterému se Turecko na přelomu 80/90. let uchýlilo, byla rozvojová podpora Afriky a to konkrétně v zemích - Gambii, Guinei, Guinei Bissau, Mauretánii, Senegal, Somálsku a Súdánu.

T. Özal byl prvním zastáncem politiky, kterou můžeme označit jako neo-otomanistickou. Turecko se podle této koncepce mělo stát přirozeným lídrem celého regionu a ve své politice se mělo zaměřovat na Blízký východ. Turecká zahraniční politika se měla stát více vyváženou a nezaměřovat se pouze na Západ. Je třeba připomenout, že se jednalo o velkou změnu v zahraničně-politické vizi, která byla doposud propagována a realizována (Civan, A. a kol.: nedatované). Od nástupu M. K. Atatürka se prosazovala ryze západní politika, která přisuzovala islámu a osmanské tradici odpovědnost za chudobu, politickou korupci a hospodářský kolaps země. Atatürk viděl osmanské dědictví jako zdroj problémů v regionu. Pro něho pouze integrace se Západem měla být základem turecké bezpečnostní a zahraniční politiky. T. Özal se s těmito názory neztotožňoval. Naopak věřil, že zaostalost Turecka netkví v jeho osmanském odkazu, nýbrž v nedostatku obchodních příležitostí. Zastával názor, že Turecko je především samostatná jednotka⁷⁸, která by měla být Evropou přijata

⁷⁸"Turkey, until Özal, saw its relations as political or security relations. The West needed Turkey, and Turkey used the West's need to enter the Western society. For Özal, the only way to join the Western club was economy. He emphasised that the West has to accept Turkey as an equal partner if Turkey become a developer state. Further, Turkey will not need any body if it successthis."(Laciner [1]: 2009).

taková, jaká je – jako země muslimská s osmanskou historií. Podle něho islám a osmanská historie nejsou překážkami k začlenění Turecka do Evropy. Evropskou integraci tak nevyklučoval, dokonce sám přiznával, že pro samotné Turecko může být začlenění do Evropské unie výhodné. Prioritou by však měly vždy zůstat vztahy se státy kulturně blízkými (Laciner [1]: 2009).

V období přelomu 80/90. let se Turecko potýkalo s rozsáhlými ekonomickými problémy. Východiskem z této situace mělo být podle Özala nalezení nových trhů pro turecké zboží. Motivací pro poskytnutí téměř 10 milionů dolarů v rámci zmíněného rozvojového projektu byla snaha o vytvoření nové a pozitivní image Turecka a začlenění země do světové ekonomiky. Özal byl první kdo přišel s konceptem vzájemné hospodářské závislosti v turecké zahraniční politice. Domníval se, že vzájemná hospodářská závislost má dvě funkce – za prvé je to nástroj řešení konfliktů a budování míru a za druhé vzájemnou hospodářskou závislostí vzniknou Turecku potřebné nové trhy pro export a import (Kulaklikaya, Nurdun: 2010). Prvotně tak měla rozvojová podpora zajistit obchodní vazby s africkým rozvojovým světem. Rozvojové země představovaly pouze exportní destinace. Hlavními exportními konzumenty tureckého průmyslového zboží za vlády Özala se tak staly státy Sahelu. V letech 1984-1989 došlo díky této proexportní strategii a řadě politických a ekonomických reforem k nebývalému a potřebnému hospodářskému růstu (Laciner [2]: 2009).

I přes neo-otomanistické názory, které Özal zastával, lze jeho zahraniční politiku charakterizovat jako výrazně proexportně založenou. Hlavním důvodem k navázání rozvojové spolupráce byly politické a ekonomické důvody.

6. 3. 2 Druhá fáze ODA v turecké zahraniční politice

Druhý významný mezník v orientaci a vůbec fungování rozvojové spolupráce Turecka bylo ukončení bipolárního konfliktu. Kolaps Sovětského svazu osvobodil řadu republik a rozpustil systém, který bránil ve spolupráci s Tureckem. Pro Özala byl konec studené války především významnou příležitostí pro Turecko. Počátek 90. let je tak považován za důležitý milník ve vývoji vztahů Turecka se svými sousedy (Laciner[1]: 2009).

Rozpad Sovětské svazu v roce 1991 zásadně proměnil dosavadní politické prostředí a vyústil ve vznik nezávislých kavkazských republik – Arménie, Ázerbájdžánu a Gruzie a středoasijských republik – Kazachstánu, Tádžikistánu, Uzbekistánu, Kyrgyzstánu a Turkmenistánu. Nově nezávislé státy oživily regionální vztahy s Tureckem, neboť právě oblasti na Kavkaze a střední Asii byly během studené války prakticky mimo dosah turecké zahraniční politiky, ač se jednalo o – pro Turecko – geograficky a kulturně blízké oblasti (Kirişci: nedatované). Konec studené války tak zajistil Turecku řadu obchodních regionálních příležitostí.

Nově vzniklé státy hledaly především morální a materiální podporu a Turecko se velice rádo zhostilo role jakéhosi prostředníka rozvoje. Nástrojem podpory přítomnosti Turecka v oblasti byla rozvojová spolupráce, která se za tímto účelem dokázala poměrně rychle zformovat. Dále je zajímavé zmínit, že přítomnost turecké rozvojové podpory zničila ruskou dominanci v regionu. Samotné Rusko se obrátilo na Turecko, aby mu pomohlo s hospodářskou obnovou země. Kromě Ruska také mezi prvními, kdo se přihlásili rozvojovou podporu, byly kavkazské národy a po rozpadu Jugoslávie i balkánské národy. Turecko tak svým způsobem vyplnilo

vakuem, které po rozpadu Sovětské svazu v Euroasii vzniklo(Laciner [2]: 2009).

Zájmem zahraniční politiky v 90. letech se stává postsovětský prostor. Zahraniční politika opouští oblast Afriky a její novou prioritou a vlastně i prioritou nově institucionalizované turecké ODA se stává oblast Kavkazu – Arménie, Ázerbájdžánu a Gruzie a Střední Asie – Kazachstánu, Tádžikistánu, Uzbekistánu, Kyrgyzstánu a Turkmenistánu, kam směřuje většina prostředků turecké ODA (Laciner [1]: 2009).

V roce 1995 vyhrála turecké volby islamistická Strana prosperity N. Erbakana. Erbakan byl považován za prvního otevřeně pro-islámského premiéra v zemi. Od jeho vlády se proto očekávaly pevnější vazby se zeměmi Blízkého východu a pokračování v navazování rozvojové spolupráce s okolními státy v regionu. Praktickým projevem této politiky byly dvě uskutečněné oficiální návštěvy, které během svého úřadování podnikl (Robins: 2008). V obou případech se jednalo o země na Blízkém východě – Írán a Libyi. Účelem první návštěvy bylo podepsání dohody s Íránem o výstavbě plynovodu. Druhá návštěva – v Libyi, měla charakter spíše přátelský, kdy Erbakan požadoval užší spolupráci a především pak společný boj proti terorismu. Výsledkem této cesty byla turecko-libyjská dohoda o společném potírání terorismu (Makovsky: 1997).

I přes skutečnost, že se jednalo o pro-islámsky zaměřeného politika, vztahy s blízkovýchodními zeměmi za vlády Erbakana bychom mohly paradoxně označit za antagonické. Naopak vztahy se Západem jen vzkvétaly. Někteří autoři tuto skutečnost přisuzují pragmatičnosti Erbakana, který byl sice pro-islámsky zaměřený politik, ale také výborný stratég, a byl proto nakloněn kompromisům (Makovsky, Lesser: 1996). I přes islamistický charakter premiéra a

jeho neustále výtky vůči NATO se zahraniční politika země stále nesla v prozápadním a demokratickém duchu. Jeho vláda nakonec neměla dlouhého trvání. Již v roce 1997 byl přinucen odstoupit z důvodu narušování sekulárního charakteru země a to právě v momentě, kdy se snažil začlenit islámské právo – *Šarí'u* do právního a politického uspořádání země (Grigoriadis: 2010).

Dále je nutné zdůraznit, že o rok později, v roce 1998, byl přijat *Akční plán pro Afriku*, který se týkal prohloubení spolupráce s některými africkými zeměmi. Jednalo se hlavně o země severní Afriky, jako je Egypt, Libye, Tunisko a Alžírsko. Šlo v pořadí již o druhý pokus hledat partnery v Africe. Nicméně většího zájmu se Afrika dočkala až po nástupu AKP v roce 2002 (Özkan [1]: nedatované). Akční plán pro Afriku předznamenal postupné rozšiřování zájmů zahraniční politiky Turecka, ke kterému na konci 90. let docházelo. V tomto trendu pokračoval i další nastupující premiér.

V roce 1999 zvítězila v parlamentních volbách Strana demokratické levice v čele s B. Ecevitem. Ecevit sledoval jakýsi širokoúhlý rozsah zahraniční politiky (Khalilzad a kol.: 2000). Ve své politice podporoval jak vztahy se Západem a Blízkým východem tak se státy ležící v blízkých regionu. Vyústěním této politiky pak bylo prohlášení Turecka za kandidátskou zemi v Evropské unii v roce 1999 (Kösebalaban: 2012, 104-109). Ecevit věřil, že turecká zahraniční politika by neměla být omezena pouze regionem Blízkého východu či Evropy, ale Turecko by mělo ve svých zahraničně-politických zájmech sledovat i jiné regiony. Za jeho vlády byly rozvojově podporovány jak okolní země v regionu, tak severní a Subsaharská Afrika. Tuto myšlenku později rozvinul Erdoğan, který propagoval multidimenzionální koncept spolupráce, který se vztahoval na zachování míru ve světě (Kirişci: nedatované). Po

vypuknutí ekonomické krize a růstu napětí na domácí scéně byl však B. Ecevit donucen odejít a vypsát nové parlamentní volby, které se konaly v roce 2002.⁷⁹

6. 3. 3 Třetí fáze ODA v turecké zahraniční politice

Lze definovat celkem tři události, které ovlivnily současnou tureckou zahraniční politiku. Za (1) se jednalo o příchod Strany spravedlnosti a rozvoje (AKP), která přeorientovala dosavadní směřování turecké zahraniční politiky za (2) o politickou transformaci (došlo k restrukturalizaci soudnictví a předefinování civilně-vojenských vztahů, jinými slovy, snížil se význam armády) a za (3) o ekonomickou liberalizaci (došlo k orientaci Turecka na exportní strategii) (Lenore a spol.:2011).

Strana spravedlnosti a rozvoje pod vedením R. Erdoğana je neodmyslitelně spjata s myšlenkou neo-otomanismu. AKP již od samého počátku plně pracuje s koncepcí neo-otomanismu. A. Davutoğlu – hlavní architekt neo-otomanismu, profesor mezinárodních vztahů, zahraničně-politický poradce R. Erdoğana, bývalý ministr zahraničních věcí a současný turecký premiér, navazuje ve své zahraničně-politické vizi na politiku T. Özala⁸⁰. Oproti T. Özalovi je však jeho politika radikálnější a zdůrazňuje význam Blízkého východu. Podle něho turecká zahraniční politika byla ve 20. století omezená a nevyvážená, příliš se zaměřovala na vazby se Západem a naopak přehlížela turecké zájmy na Blízkém

⁷⁹ Dostupné na: <http://www.hurriyetdailynews.com/ecevit-urges-government-to-follow-wide-scope-foreign-policy.aspx?pageID=438&n=ecevit-urges-government-to-follow-wide-scope-foreign-policy-2003-06-13>. 18. 3. 2016.

⁸⁰ T. Özal přišel první s prosazováním zahraniční politiky založené na myšlenkách neo-otomanismu, avšak díky nedostatečnému materiálnímu zabezpečení Turecka, nebyl schopen myšlenku neo-otomanismu více rozvinout.

východě. Davutoğlu přichází s tím, že pro správné zhodnocení tureckého potenciálu je nutné se oprostit od předsudků, které země má vůči Blízkému východu. Nutná je především dlouhodobá spolupráce s regionem, včetně navazování přátelských vztahů. Ekonomická vzájemná závislost je pak nejlepším nástrojem k dosažení míru (Onar: 2009). Byl to právě Davutoğlu, kdo zakomponoval do zahraniční politiky geopolitické faktory a přišel s politikou *nulových problémů se sousedy*, neboli maximální spolupráci a hospodářskou integraci Turecka se sousedy (Kulalikaya, Nurdun: 2010).

Příchod AKP sebou přinesl v letech 2002-2005 jednu z nejkompexnějších politických reforem v Turecku. Došlo k restrukturalizaci soudnictví a předefinování civilně-vojenských vztahů – jinými slovy, snížil se význam armády. Objevují se i názory, že nová turecká zahraniční politika⁸¹ je výsledkem váhavého přístupu Evropské unie k přístupovým pohovorům Turecka. AKP prosazuje pragmatickou politiku, která se mírně odklání od západního směřování. Možná je to také důvod, proč se často v mediích AKP objevuje ve spojitosti s islamizací turecké zahraniční politiky. AKP se primárně snaží o to, aby Turecko jednalo jako samostatná jednotka, která si určuje svůj strategický program a své priority. Odmítá, aby Turecko bylo loutkou Západu, naopak by mělo realizovat svoji aktivní politiku v regionu, kterého je součástí (Kardaş: 2010).

Turecké ministerstvo zahraničí dále uvádí, že Turecká republika sleduje multidimenzionální, konstruktivní, proaktivní, realistickou a zodpovědnou zahraniční politiku za účelem dosažení národních a mezinárodních cílů. Turecko by se mělo stát hlavní

⁸¹ Nová ve smyslu, odklonu od tradičního kemalismu v zahraniční politice

zemí, která pracuje na zajištění míru na Blízkém východě.⁸² Turecko v posledních několika letech zakomponovalo do své zahraniční politiky důležitý aspekt, a to nástroje *soft power*. Hlavním projevem této vize v turecké zahraniční politice je pak politika *nulových problémů se sousedy*, která je realizovaná skrze tureckou ODA a řadu obchodních aktivit. Podle Önera je základem turecké *soft power* její historie, kultura, geografie, ekonomická síla a demokracie. Konkrétními projevy je zajištění bezpečnosti pro všechny, politický dialog, ekonomická provázanost a kulturní harmonii s ostatními státy (Öner: 2013).

Celkově můžeme konstatovat, že došlo ke zlepšení vztahů s téměř všemi sousedy v regionu⁸³. Ať už na bázi ekonomické či kulturní. Podle některých odborníků jsou dokonce vztahy mezi Turky a Araby nejlepší od konce první světové války a ustanovení Turecké republiky. Stejně to vnímá i turecká veřejnost. V roce 2010

⁸² Dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/default.en.mfa>. 20. 3. 2016.

⁸³ Výborným diplomatickým vztahům a ekonomické spolupráci se nejvíce těší Gruzie a Ázerbájdžán. S oběma zeměmi Turecko navazuje úzkou spolupráci v širokém spektru oblastí. Gruzie patří k jednomu z předních obchodních partnerů Turecka. Roční obrat se zde pohybuje okolo částky 1, 4 miliard amerických dolarů. V roce 2010 podepsalo Turecko s Ázerbájdžánem dohodu o strategickém partnerství a vzájemném rozvoji. Strategický význam jižního Kavkazu byl zvýšen řadou regionálních projektů, výstavbou ropovodu v roce 2006 (Baku-Tbilisi-Ceyman) a železnice v roce 2007 (Baku-Tbilisi-Kars). Turecko se na jižním Kavkaze soustředí především na udržování stability v oblasti Náhorního Karabachu, Jižní Osetie a Abcházie. Dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/sub.en.mfa?855064bb-a737-421f-b84d-a3024d9c7795>. 20. 3. 2016. V neposlední řadě se Turecko zavázalo k tomu, že bude hlavním sponzorem rozvoje ve střední Asii a na Kavkaze (Lenore a spol.: 2011).

Vztahy s Íránem se vyvíjejí na základě zásad nevměšování se do vnitřních záležitostí, vzájemného respektování a dobrých sousedských vztahů. Většina spolupráce pak má obchodní charakter v oblasti energetiky. Vztahy se Sýrií lze považovat za dobré až od roku 1998. Nedávný vývoj v zemi výrazně poškodil dosavadní vztahy s Tureckem. I přes současnou nejistou situaci v Sýrii se Turecko vyjádřilo, že poskytne Sýrii veškerou potřebnou podporu, která bude třeba pro dosažení reformního procesu. To samé platí i pro vztahy s Íránem. Obnovení bezpečnosti a stability v zemi, stejně tak jako zachování územní celistvosti je jednou z priorit zahraniční politiky Turecka. Jediné vztahy, které bychom mohli označit za lehce problematické, jsou vztahy s Arménií. Překážkou pro navázání užší spolupráce je především konflikt v Náhorním Karabachu, díky němuž jsou od roku 1993 hranice s Tureckem uzavřené. Dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/sub.en.mfa?855064bb-a737-421f-b84d-a3024d9c7795>. 20. 3. 2016.

posoudila vztahy a případnou spolupráci s blízkovýchodními státy jako výborné, zatímco vztahy s evropskými státy označila jako průměrné (Lenore a spol.: 2011).

Od roku 2005 se vztahy s Afrikou dostávají do popření zájmů turecké zahraniční politiky (Kardaş: 2013) Důkazem toho může být stále se navyšující se rozvojová podpora právě v oblasti Afriky, která dokonce převýšila objem rozvojové podpory v regionu Blízkého východu a Střední Asie. Zatímco v roce 2008 směřovalo do Afriky pouze 10,96 % rozvojové podpory, v roce 2011 se jednalo už 16,8 %. K tomuto nárůstu objemu docházelo na úkor objemu rozvojové podpory v regionu Blízkého východu a Střední Asie. V roce 2008 směřovalo do těchto oblastí 15,5 % a v roce 2011 už jen 4,47 % z turecké ODA. K zatím největšímu nárůstu objemu turecké ODA v Africe došlo v letech 2012-2013. V roce 2012 se jednalo o 31,37 % a o rok později už o 33,7 %. Dále je však nutné podotknout, že Turecko stále udržuje vysoký objem poskytované humanitární pomoci na Blízkém východě, především v Sýrii a Iráku.⁸⁴

Turecko-africkou spolupráci lze považovat za projev neo-otomanistické koncepce současné turecké zahraniční politiky, která zdůrazňuje aktivní budování vztahů se státy, které leží v blízkých regionech.⁸⁵ Turecké zapojení v Africe sleduje zájmy Turecka jako globálního aktéra a to právě jeho zapojením do mezinárodního problému. V současné době je tak možné vysledovat mírný odklon od *politiky nulových problémů se sousedy*. Turecká

⁸⁴ Dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/publication/list/tika_annual_reports-22. 20. 4. 2016.

⁸⁵ „On the one hand, this new stance underscores our endeavours to find solutions to crises, in particular within our region. On the other hand, it is a perspective that embraces the whole of mankind and aims to shoulder the responsibility of dealing with the full range of issues occupying the minds and consciences of mankind.” (Achilles a spol.:2015).

zahraniční politika se momentálně více angažuje v blízkých regionech, než v regionu ve kterém se samo nachází. Turecko realizuje svoji zahraniční politiku v souladu s principem, jenž popírá existenci geografických hranic a konceptu multidimenzionality. Od orientace na Západ po Střední Asii a Blízký východ dochází k orientaci na Afriku. Ačkoliv se Turecko o rozvoj vztahů s Afrikou zajímalo již v minulosti, nejprve v roce 1985 a poté v roce 1998, až od roku 2002 můžeme mluvit o soudržné a organizované zahraniční politice vůči africkým zemím.⁸⁶

⁸⁶ Turecko začalo pracovat s konceptem *soft power* následně po nástupu AKP k moci v roce 2002. Dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/default.en.mfa>. 20. 3. 2016.

7 TURECKÉ VZTAHY S AFRIKOU

Pro řadu mocností je Afrika obchodním partnerem, zdrojem nerostného bohatství nebo prostorem pro rozšiřování sféry svého vlivu. K prosazení své přítomnosti v regionu využívají řadu prostředků, od rozvojové spolupráce a humanitární podpory po navazování obchodní spolupráce. V současné době je možné v Africe vyzorovat několik trendů v rozvojové spolupráci. V Africe se angažují jak tradiční, tak noví donoři. Zatímco zájmy tradičních donorů lze spatřit v bezpečnostních a politických otázkách, noví donoři se snaží o kontrolu ekonomické oblasti. Afrika je v současné době regionem, který si může vybírat své donory. A zatímco pro mnohé africké státy je legitimita tradičních donorů zpochybňována, noví donoři se zdají být pro řadu afrických zemí vhodnými partnery v rozvoji. Účast v regionu je tak přímo úměrná tomu, jak region vnímá daného aktéra (Özkan [1]: nedatované).

Turecká agentura pro rozvoj a spolupráci působí v Africe prostřednictvím svých osmi koordinačních kanceláří, které se nacházejí, mj. také v Addis Abebě, Chartúmu a Dakaru. Ačkoliv byla TIKa primárně zřízena za účelem podpory zemím Střední Asie, Kavkazu a Balkánu, od roku 2002, kdy získala turecká rozvojová spolupráce multidimenzionální podobu, byly do rozvojové vize Turecka začleněny také africké země. Tureckými prioritami v Africe jsou zdravotnictví, školství, zemědělství, životní prostředí a infrastruktura. Turecko také podporuje Afriku prostřednictvím nejrůznějších mezinárodních organizací jako je WHO, WFP a Červený půlměsíc (Özkan [2]: nedatované).

Při analýze turecké zahraniční politiky vůči Africe lze definovat celkem tři období. (1) Období 1998-2005. Od roku 1998 lze mluvit

o prvním navázání tureckých obchodních vztahů s Afrikou. Došlo k přijetí tzv. Akčního plánu pro Afriku. Afrika byla zpočátku pro Turecko především obchodním partnerem. Avšak ještě v témže roce, díky hladomoru ve východní Africe, Turecko začalo nově poskytovat také humanitární pomoc (Wasuge: 2016). V roce 2004 Turecko zahájilo politiku *Otevírání se Africe*, anglickým ekvivalentem *Opening Up to Africa*. Afrika se tím stala pro Turecko důležitým partnerem. Následně rok 2005 byl již prohlášen *Rokem Afriky*. V roce 2005 Turecko zahájilo rozsáhlý program investic a rozvojové podpory v Africe.⁸⁷

(2) Období 2005-2011. Vazby s Afrikou nabývají na intenzitě díky řadě rozvojových projektů a humanitární podpoře. Dochází také k posílení turecké diplomatické přítomnosti v Africe. Turecko se navíc zapojuje do řady regionálních organizací – stává se pozorovatelem v Africké unii a členem Africké rozvojové banky. Také v roce 2007 se Turecko na prvním summitu nejméně rozvinutých zemích OSN – anglickým ekvivalentem *Least developed countries* (LDCs), který se konal v Istanbulu, zavázalo ke každoročnímu příspěvku ve výši 20 milionů amerických dolarů na podporu zemí v Africe. Následně v roce 2008 Turecko uspořádalo v Istanbulu první summit *Solidarita a partnerství pro společnou budoucnost*⁸⁸, který se týkal turecko-africké spolupráce. Účastnili se jej zástupci z padesáti afrických zemí, pouze s absencí Lesotha, Svazijska a Mosambiku. Výsledkem summitu byly dva dokumenty – Istanbulská deklarace a dokument o turecko-africkém partnerství. Oba dva dokumenty jednoduše řečeno potvrzovaly do budoucna stabilní a udržitelný

87 Dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/turkey-africa-relations.en.mfa>. 20. 3. 2016.

88 Druhý summit *Solidarita a partnerství pro společnou budoucnost* se konal v roce 2014 v Rovníkové Guineje. Další se bude konat v roce 2016 v Somálsku. Dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/turkey-africa-relations.en.mfa>. 20. 3. 2016.

proces obchodní, ale také rozvojové spolupráce. Rok 2008 je považován za velice úspěšný v turecko-afrických vztazích. Důkazem toho může být také prohlášení Afriky z roku 2008, ve kterém Turecko označila za svého strategického partnera.⁸⁹

(3) Období 2011 – současnost. Mezníkem tohoto období je návštěva Erdoğanova v Somálsku a následné otevření tureckého velvyslanectví v Mogadišu. Právě otevření velvyslanectví v Somálsku bylo významným milníkem v turecko-afrických vztazích, neboť angažmá v Somálsku je důležitým momentem v zahraniční politice Turecka vůči Africe (Wasuge: 2016). K dalšímu upevnění vzájemných vztahů došlo v roce 2013, kdy bylo definováno celkem sedm hlavních principů turecko-afrického partnerství. (1) Navázání užších politických vazeb a zintenzivnění bilaterálních návštěv na vysoké úrovni, (2) navýšení rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, (3) řešení případných konfliktů mírovou cestou, (4) podpora rozvoje demokracie, (5) podpora mezinárodních a regionálních organizací, (6) aktivní účast v mírových misích v Africe, a to konkrétně v MONUSCO/Demokratická republika Kongo, MINUSMA/Mali, MINUSCA/Středoafriická republika, UNAMID/Darfúr, UNMISS/Jižní Súdán, UNOCI/Pobřeží slonoviny a UNMIL/Libérie, (7) dodržování zásady „*africká řešení afrických problémů*“.⁹⁰

V současné době představuje Afrika jednu z hlavních priorit turecké zahraniční politiky. Dokládá to stále se navyšující objem rozvojové spolupráce. Turecko si posiluje a upevňuje postavení v Africe jako nový aktér. Legitimní základ pro své zapojení pak vidí v chybějící koloniální minulosti a náboženském faktoru (Özkan [1]: nedatované). Turecko-africké partnerství můžeme

⁸⁹ Dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/turkey-africa-relations.en.mfa>. 20. 3. 2016.

⁹⁰ Dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/turkey-africa-relations.en.mfa>. 20. 3. 2016.

označit za strategické, neboť ve většině případů se jedná o partnerství oboustranně výhodné. Například v roce 2015 obchod s Afrikou dosáhl výše 17, 5 miliard amerických dolarů. Oproti roku 2009 se jedná o 100% navýšení (Özkan [2]: nedatované).

Co se týče rozvojové spolupráce, tak v roce 2015 Turecko podpořilo Afriku v celkové hodnotě 383, 3 milionů amerických dolarů. Turecko se tak stalo třetím největším donorem Afriky na světě.⁹¹ V současné době nejvíce roste význam investic v oblasti stavebního průmyslu. Africké národy také vyjadřují zájem o turecké odborné znalosti v oblasti zemědělství.

V neposlední řadě můžeme definovat jakési dvě koncepce Turecka ve vztahu k Africe, a to vztah Turecka vůči severní Africe – území, které bylo součástí Osmanské říše, považované za tureckou periferii či širší Blízký východ a vztah Turecka vůči Subsaharské Africe – území, o které Turecko projevilo zájem poměrně nedávno.⁹² Následující kapitola se zaměřuje na zahraniční politiku vůči Subsaharské Africe, oblasti, která společně s oblastí Kavkazu a Střední Asie, stála za prvními pokusy Turecka navázat rozvojovou pomoc, a to konkrétně vůči Somálsku.

⁹¹ Dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/turkey-africa-relations.en.mfa>. 20. 3. 2016.

⁹² Dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/turkey-africa-relations.en.mfa>. 20. 3. 2016.

7. 1 Evaluace turecké zahraniční politiky vůči Somálsku⁹³

V 90. letech postihl východní Afriku rozsáhlý hladomor. Nejvíce postiženou zemí z celé oblasti bylo Somálsko. Z pohledu Západu se však jednalo pouze o rozpadající se stát, kde většina zemí participovala v nízké míře. Řada zemí považovalo Somálsko v 90. letech hřbitovem zahraniční pomoci. Turecko, jako jeden z mála aktérů v mezinárodním prostředí nezatracovalo Somálsko a naopak v reakci na hladomor navýšilo humanitární podporu (Haşimi: 2014). Zapojení Turecka v Somálsku, zejména po roce 2011, proměnilo postoj Turecka vůči zemím Afriky, a to zejména z pozice obchodního partnera, který byl realizován doposud, na pozici partnera v rozvoji. Jiná zahraniční politika Turecka vůči Africe byla tak realizovaná na základě podnětu ze Somálska (Wasuge: 2016).

Zapojení Turecka v Somálsku je významné hned ze dvou důvodů. (1) Turecko napomohlo návratu Somálska na mezinárodní scénu a za druhé (2) Somálsko otevřelo Turecku přístup do východní Afriky. Sám Davutoğlu se dokonce domnívá, že díky sdílení náboženských hodnot se Somálskem má Turecko reálnou možnost se díky němu stát lídrem východní Afriky.

93 In January 2013, the President of Somalia, Hassan Sheik Mahmoud, elaborated on what he defined as the features of the Turkish model in Somalia.

"The Turkish model in Somalia is very, very clear... They said we want to do this thing in Somalia, and they do it. They are there. They come there, starting from their top leadership, the prime minister of the country with his family, the rest, deputy prime minister, ministries. There is a deputy prime minister who comes to Somalia every other month just to monitor and see how the projects are going on. They are building or implementing projects that are really tangible ones... They are doing the work there. They are driving their own cars. They are moving the city. They are building. They are teaching. They are – and there are a number of clinics that provide a free service to the people in Mogadishu alone. They are doing the same thing – they started doing the same thing in Puntland and Somaliland... Today Mogadishu is cleaner because of the support of the Turkish. They provided the garbage collection trucks and everything and the city is cleaner today." (Haşimi: 2014).

Participace v Somálsku zpřístupňuje Turecku i další země východní Afriky (Özkan [2]: nedatované).

Motivací zahraniční politiky Turecka vůči Somálsku je – více než humanitární – ekonomická a politická. Byly to právě africké státy, které mimo jiného, podpořily Turecko jako kandidáta na nestálého člena RB OSN v letech 2009-2010. Úspěch či případné selhání tak bude mít velký vliv na další zapojení Turecka v Africe. Samotné Turecko na angažmá v Somálsku pohlíží jako na skvělou příležitost, neboť do jisté míry může touto zkušeností předpovědět, řešení dalších problémů v Africe (Özkan [1]: nedatované).

Turecká zahraniční politika vůči Somálsku je realizovaná v rámci konceptu multidimenzionální zahraniční politiky a je prováděná prostřednictvím několika nástrojů. Jedním z nejúčinnějších nástrojů je navazování rozvojové spolupráce. Přispěla k tomu zejména restrukturalizace TIKa v roce 2002. TIKa je tak zodpovědná za organizaci a realizaci rozvoje v Somálsku. Zapojení TIKa v Somálsku se v určitém slova smyslu stalo mustrem pro tureckou rozvojovou politiku. A to z toho důvodu, že přispěla k větší profesionalizaci turecké rozvojové spolupráce (Achilles:2015). Dále zapojení v Somálsku má pro tureckou rozvojovou spolupráci i řadu prvenství. Například v roce 2011 vůbec poprvé v historii turecké zahraniční rozvojové politiky spolupracoval vládní a nevládní sektor. Na rozvojových projektech v Somálsku se podílely jak státní instituce – TIKa, tak nevládní organizace IHH, Cansuyu, Hudayi Foundation (Özkan [1]: nedatované).

Podle Turecka je největším problémem Somálska nedostatek odborných znalostí v politickém vedení země a fenomén *brain drain* – tato, podle Turecka, národní tragédie je podpořena zejména bezpečnostní situací v zemi. Turecko v současné době čelí

v Somálsku dvěma hlavními problémům. (1) Problém restriktivní bezpečnosti. Faktory způsobující bezpečnostní problémy jsou na základě bezpečnostní analýzy definovány jako (a) slabost státních struktur, (b) struktury samotné somálské vlády, (c) hrozby Aš-Šabábu vůči Turecku. (2) Problém se týká tzv. užití politického jazyka, který vytváří obraz Turecka v Somálsku. Davutoğlu se domnívá, že je nutné mezi Tureckem a Somálskem zajistit pravidelnou komunikaci na všech možných úrovních. Dále je třeba zajistit šíření pravdivých informací o Turecku. Konkrétním výstupem tohoto problému bylo zavedení pravidelné linky Turkish Airlines mezi Tureckem a Somálskem (Özkan [2]: nedatované).

V neposlední řadě by mělo Turecko reflektovat i problémy, které by mohly do budoucna narušit tureckou participaci v Somálsku. (1) Od roku 2011 má Turecko v Africe image *super country*. Idealizace Turecka je však vratkou záležitostí. Pozitivní image Turecka se může ze dne na den proměnit. Je proto nutné brát tuto skutečnost na vědomí a snažit se i do budoucna na obraz Turecka v Africe intenzivně pracovat. (2) V současné době je Turecko dominantním donorem v Somálsku. Turecko by si mělo tuto svoji pozici i nadále hájit a mělo by být obezřetné ohledně dalších potenciálních donorů. Tato skutečnost dokládá fakt o stále stagnujícím tureckém zapojení do multilaterálních rozvojových programů (Achilles a spol.:2015).

V neposlední řadě, pokud by Turecko bylo schopné přispět k míru a bezpečnosti v Somálsku, mohlo by to být impulsem ke vstupu Turecka do OECD/DAC. Turecko se již několikrát vyjádřilo, že i tato skutečnost je důvodem jeho zapojení v této části Afriky. Turecké úspěchy či neúspěchy v Somálsku tak mohou formovat priority v Africe a současně znamenat vstupenku do prestižní skupiny OECD/DAC (Özkan [2]: nedatované).

V současné době TIKa v Somálsku realizuje převážně projekty infrastrukturního charakteru – například nemocnice a školy (zemědělské, rybářské), a to jak v Mogadišu, tak také v poloautonomních částech Somálska, například v Somalilandu. Rozvojové projekty se snaží dosáhnout dlouhodobého rozvoje na lokální úrovni. Všechny tyto rozvojové projekty tak zapadají do dlouhodobého rozvojového plánu Turecka. Somálsko je nakloněno spolupráci s Tureckem. Jedním z důvodů je skutečnost, že Turci jsou muslimové. V Somálsku se kromě TIKa na rozvojových projektech dále podílejí IHH Turkey, The Istanbul Metropolitan, Yardimeli či Cansuyu. Kromě finanční, technické, potravinové a hmotné pomoci Turecko poskytuje také studijní stipendia na řadě tureckých univerzit. V neposlední řadě Turecko investovalo do Somálska bezmála 300 milionů amerických dolarů (Haşimi: 2014).

7. 2 Zhodnocení postoje Turecka vůči Somálsku

Je zřejmé, že Turecko má klíčový zájem na obnově zemědělských a živočišných odvětví v Somálsku. Prostřednictvím své rozvojové agentury poskytuje řadu školení a technickou, potravinovou a hmotnou pomoc.⁹⁴ Ve většině případů se jedná

⁹⁴ V roce 2012 TIKa ve spolupráci s IHH – fondem humanitární pomoci začala s realizací zemědělského školního projektu v Afgoye v Somálsku. Tento nejnovější rozvojový projekt, který byl spuštěn v roce 2015, se primárně zaměřil na studenty zemědělských škol. Turecko během jednoho měsíce poskytlo školení pro celkem 500 studentů ze čtyř zemědělských škol z různých koutů Somálska. Během jednoho měsíce studenti získali jak vědomosti o nejnovějším vývoji v oblasti teoretického zemědělství, tak také absolvovali řadu praktických cvičení. Turecko navíc pro tyto účely poskytlo více jak 150 druhů semen rostlin od okurky, papriky a petržele po meloun a lilek. Studenti měli možnost vypěstovanou zeleninu také prodávat na bazarech a za utržené peníze financovat vzdělání mladého obyvatelstva, a tím zvýšit kvalitu života v Somálsku. TIKa rozvojový projekt obhájila tak, že Somálsko má obrovský zemědělský potenciál, možnost sklizně 3 krát až 4 krát za rok, který není efektivně využit, a na to je nutné se zaměřit. Dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/news/agriculture_school_project_in_somalia_brings_results-19330. 20. 3. 2016.

o projektovou, nebo rozpočtovou povahu turecké rozvojové spolupráce. Turecko se zaměřuje hlavně na individuální rozvojové projekty v oblasti zemědělství. Jedním z důvodů je pro G. Yilmaca – TIKA koordinátora pro Somálsko skutečnost, že právě investice do zemědělství mohou nastartovat somálskou ekonomiku, která by ve výsledku mohla pomoci státní rekonstrukci. Yilmac se dokonce domnívá, že somálští zemědělci a rybáři mají potenciál „nakrmit“ celou Afriku (Odour: 2015).

Turecko do budoucna předpokládá, že bude iniciovat řadu dalších zemědělských rozvojových projektů v Somálsku.⁹⁵ Zájem Turecka v oblasti zemědělství a rybolovu lze také vysvětlit kalkulem Turecka dosáhnout rovnováhy mezi importem a exportem. Tuto skutečnost potvrzuje i turecký velvyslanec v Somálsku O. Bekar, který dále tvrdí, že Turecko je nakloněno jakékoliv obchodní spolupráci. Tento fakt dokazuje i dohoda, která byla uzavřena mezi Tureckem a Somálskem o podpoře provozu letiště a přístavu v Mogadišu na dobu 15 let (Odour: 2015). V neposlední řadě tak Turecko realizuje zahraniční politiku vůči Somálsku na několika principech. (1) Pro-lidsky orientovaná zahraniční politika (2) Zapojení v Somálsku jako příležitost posílit své postavení globálního aktéra. Jinými slovy zapojení do mezinárodního problému zvýší prestiž Turecku. (3) Zapojení v Somálsku v duchu neo-otomanistické koncepce, tedy koncepce, která tvoří základ současné turecké zahraniční politiky. Turecko se v rámci této koncepce odvolává na skutečnost, že se Somálskem je pojí kulturní, historická a náboženská spřízněnost. (4) Somálsko jako ziskový trh pro turecké společnosti (Wasuge: 2016).

⁹⁵ Příloha 9

8 ZÁVĚR

Turecko je díky své výkonnostní ekonomice schopno navazovat rozvojovou spolupráci a podporovat země, které vykazují daleko nižší úroveň socio-ekonomického rozvoje. I přes skutečnost, že na rozvoj vynakládá více jak 3,3 miliard amerických dolarů, a je tak podle ukazatele ODA/HNP jedním z největších donorů světa, není součástí prestižní odnože OECD/DAC. Dvojice autorů Waltz a Ramachandran Turecko řadí mezi dárcovské země skupiny DAC. Ačkoliv Turecko není součástí OECD/DAC, jeho ODA je vykazována podle jejich směrnic a směřuje do zemí, které jsou na oficiálním seznamu příjemců ODA.

Turecko má kromě socio-ekonomického rozvoje v rozvojových zemích řadu dalších důvodů, proč se uchyluje k navazování rozvojové spolupráce. Tyto motivy jsou patrné z praktických projevů zahraniční politiky. Cílem této práce bylo zjistit, zdali Turecko využívá rozvojovou spolupráci jako nástroj zahraniční politiky pro rozšiřování svého vlivu, a zdali souvisí navyšování objemu a orientace turecké ODA se zahraničně-politickými prioritami země. V neposlední řadě jsem se věnovala tomu, zdali vůbec orientace turecké ODA reflektuje politiku nulových problémů se sousedy.

Je naprosto zřejmé, že jedním z důvodů navazování rozvojové spolupráce jsou pro Turecko politické motivy. Dlouhodobě upevňuje a rozšiřuje svůj vliv v regionu a od roku 2002 – nástupu AKP výrazně přeorientovalo směřování své zahraniční politiky více směrem na Blízký východ, ale také k Africe. Turecko neaspiruje pouze na lídra Blízkého východu, ale jak Davutoğlu upozorňuje, jeho mocenské aspirace směřují také do východní části Afriky. Pro Turecko je v současné době severní a Subsaharská Afrika hlavním partnerem

v rozvoji. V letech 2011-2013 většina prostředků, které byly vynaloženy na rozvoj, směřovala do oblasti východní Afriky. Ačkoliv turecko-africké vztahy příliš nekorespondují s *politikou nulových problémů se sousedy*, tak neo-otomanistická koncepce je v této spolupráci patrná. Turecko se v Africe zaměřuje na země, které jsou kulturně, nábožensky či historicky spjaté. Náboženský a kulturní faktor tak hraje významnou roli v turecko-africkém partnerství.

Turecko se také snaží posilovat své postavení globálního aktéra v řadách mezinárodních organizací. Praktickým příkladem této politiky bylo navýšení rozvojové podpory africkým zemím právě v momentě, kdy Turecko kandidovalo na nestálého člena RB OSN v letech 2009-2010. Stalo se tak rok poté, co Turecko navýšilo objem rozvojové spolupráce do zemí východní Afriky a stalo se tak jejím strategickým partnerem. Dalším zřejmým důkazem, že rozvojová spolupráce koresponduje se zahraničně-politickými zájmy Turecka, je prohlášení Davutoğla, že důvodem participace Turecka v Somálsku je mimo jiné také snaha být členem skupiny OECD/DAC. Lze tedy konstatovat, že v současné době zájem ze strany Turecka o východní Afriku roste stejnou měrou jako objem rozvojových projektů v této oblasti.

Dalším motivem Turecka jsou bezpečnostní důvody. Turecko je geograficky vymezeno regionem Blízkého východu. Sousedí s celou řadou zemí, které se potýkají s vnitřními problémy. Právě stabilita v okolí je podle Davutoğla přímo úměrná stabilitě v Turecku. Praktickým projevem této ideje je uplatňování politiky *nulových problémů se sousedy*. Turecko udržuje dobré vztahy se svými sousedy, současně také realizuje takovou zahraniční politiku, která není geograficky limitovaná. Dochází tak k rozšiřování zájmů zahraniční politiky za hranice Blízkého východu. Turecko v současné době nevystupuje pouze jako garant bezpečnosti v regionu Blízkého

východu, v oblasti střední Asie a Kavkazu, ale také v severní a Subsaharské Africe.

Dalším motivem turecké rozvojové spolupráce je podpora rozvojových zemí z ekonomických důvodů. Hned prvním organizovaným pokusem o rozvojovou spolupráci v roce 1985 bylo získání exportní destinace v rozvojovém světě, které měla za cíl nastartovat ekonomiku Turecka. Sám Özal, premiér Turecka v letech 1983-1989, prohlásil, že prvotně měly rozvojové projekty zajistit pozitivní image Turecka ve světě a začlenit zemi do světové ekonomiky. Socio-ekonomický rozvoj v daných lokalitách byl vedlejším projevem této podpory. Účinným nástrojem zahraniční politiky, se kterou přišel, byla vzájemná hospodářská závislost, která zajistila Turecku nejen nové trhy pro export a import – a tím tak vymanila Turecko z hospodářské zaostalosti, ale také předcházela potenciálním konfliktům v oblasti. Následně samotná institucionalizace turecké rozvojové spolupráce v roce 1992 měla primárně obhájit tureckou přítomnost v nově nezávislých státech Střední Asie a Kavkazu a zajistit Turecku nové příležitosti. Turecko zformováním rozvojové spolupráce rozšířilo sféru vlivu o řadu nových trhů. Zájmy zahraniční politiky se přesunuly z oblasti Sahelu do postsovětského prostoru. K další změně orientace ODA došlo krátce poté, co se k moci dostala AKP. Díky diverzifikaci turecké zahraniční politiky, o kterou se zasadil Erdoğan a Davutoğlu, se zahraniční politika Turecka opět soustředí na oblast Afriky.

V samotném závěru bych ještě dodala, že Turecko je v současné době významným novým donorem – má výkonnostní ekonomiku i politické ambice na mezinárodním poli rozvoje. Ačkoliv jeho motivy nejsou výhradně altruistické, přispívá na rozvoj významnou částkou. Turecko má tak oprávněné ambice, vzhledem

k výši objemu své ODA, kterou vynakládá na rozvoj, být členem tohoto prestižního spolku.

9 SEZNAM ZDROJŮ

Literatura:

Adamčíková, Rabitsch J. (2015): *Antropologie rozvoje*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Alonso, A., J., Glennie, J. (2015): *What is development cooperation* (dostupné na: http://www.un.org/en/ecosoc/newfunct/pdf15/2016_dcf_policy_brief_no.1.pdf. 29. 1. 2016).

Anderson, M. (2014): *Foreign aid close to record peak after donors spend \$135bn in 2014* (dostupné na: <http://www.theguardian.com/global-development/2015/apr/08/foreign-aid-spending-2014-least-developed-countries>. 5. 3. 2016).

Achilles, K. a spol. (2015): *Turkish aid agencies in Somalia* (dostupné na: <https://www.saferworld.org.uk/.../turkish-aid-agencies-in-somalia.com>).

Civan, A. a kol. (nedatované): The Effect of New Turkish Foreign Policy on International Trade. *Insight Turkey*, Vol. 15, No. 3.

Dağcı, G., Diyarbakırlıoğlu, K. (2013): Turkish Foreign Policy during Adnan Menderes Period. *Turkish Journal of International relations*, Vol. 13, No. 1.

Davutoğlu, A. (2012): *Principles of Turkish Foreign Policy and Regional Political Structuring* (dostupné na: http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/04/vision_paper_TFP2.pdf. 20. 3. 2016).

Dušková L. a kol. (2011): *Encyklopedie rozvojových studií*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Eraslan, C. (nedatované): *Understanding of Atatürk's Foreign Policy, Peace at Home, Peace in the World* (dostupné na: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-49/understanding-of-aturks-foreign-policy-peace-at-home-peace-in-the-world-and-accession-of-hatay-to-turkey>. 20. 4. 2016).

Farrington, J. (2001): *Sector Wide Approaches* (dostupné na: <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/3159.pdf>. 20. 3. 2016).

Grimm, S. a kol. (2004): *European Development Cooperation to 2020: Challenges by New Actors in International Development* (dostupné na: http://www.edc2020.eu/fileadmin/Textdateien/EDC2020_WP4_Webversion.pdf. 5. 3. 2016).

Grigoriadis, I., N. (2010): *Matching Ambitions with Realities: Turkish Foreign Policy in the Middle East* (dostupné na: http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/en/2010/12/%CE%9A%CE%95%CE%99%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%9F-%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3-14_2010_-%CE%93-%CE%93%CF%81%CE%B7%CE%B3%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%AC%CE%B4%CE%B7%CF%821.pdf. 18. 3. 2016).

Hagedoorn, P., Beets, G. (2011): *New donor countries* (dostupné na: http://resourceflows.org/sites/default/files/RF%20Report%20New%20donor%20countries%20_Oct2011_.pdf. 5. 3. 2016).

Harvey, P. a kol. (2010): *Foodaid and food assistance in emergency and transitional contexts* (dostupné na: <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/6036.pdf>. 5. 2. 2016).

Hausmann, J., Lundsgaarde, E. (2015): *Turkey's Role in Development Cooperation* (dostupné na: http://ssc.undp.org/content/dam/ssc/documents/news/2015/UNUCP_R_TurkeysRoleinDevelopment_HausmannLundsgaarde_.pdf. 15. 3. 2016).

Haşimi, C. (2014): *Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation* (dostupné na: <https://www.ciaonet.org/attachments/25053/uploads>. 20. 4. 2016).

Hinds, R. (2015): *Relationship between humanitarian and development aid* (dostupné na: <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/HDQ1185.pdf>. 25. 2. 2016).

Hoch, T. (2011): *Možnosti rozvoje de facto států prostřednictvím humanitární pomoci, rozvojové spolupráce a aktivit organizací občanské společnosti* (dostupné na: http://www.academia.edu/9283227/Mo%C5%BEnosti_rozvoje_de_facto_st%C3%A1t%C5%AF_prost%C5%99ednictv%C3%ADm_humanit%C3%A1rn%C3%AD_pomoci_rozvojov%C3%A9_spolupr%C3%A1ce_a_aktivit_organizac%C3%AD_ob%C4%8Dansk%C3%A9_spole%C4%8Dnosti_p%C5%99%C3%ADpadov%C3%A1_studie_Abch%C3%A1zie. 20. 4. 2016).

Chandy, L. (2012): *New in Town: A Look at the Role of Emerging Donors in an Evolving Aid System* (dostupné na: <http://www.brookings.edu/research/articles/2012/04/emerging-donors-chandy>. 5. 3. 2016).

Chun, H., M., Munyi, E., N., Lee, H. (2009): South Korea as an emerging donor: Challenges and gains on its entering OECD/DAC. *Journal of international development*, Vol. 22, No. 6.

Kardaş, S. (2010): *Turkey: Redrawing the Middle East Map Or Building Sandcastles?* (dostupné na: http://88.255.97.25/reserve/resfall14_15/Intl385_SYilmaz/week11.pdf f. 25. 3. 2016).

Kardaş, S. (2013): *Turkey's Development Assistance Policy: How to Make Sense of the New Guy on the Block* (dostupné na: <http://www.gmfus.org/publications/turkey%E2%80%99s-development-assistance-policy-how-make-sense-new-guy-block>. 20. 4. 2016).

Kenny, Ch. (2006): *What is Effective Aid? How Would Donors Allocate It?* Washington DC: The World Bank.

Keeley, B. (2012): *Shifting development goals and motivations* (dostupné na: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/0111101ec005.pdf?expires=1460819101&id=id&accname=guest&checksum=8F685CE80E9E57B92F73D9F9FEF08481>).

Khalilzad, Z. a kol. (2000): *The Future of Turkish-Western Relations Toward a Strategic Plan* (dostupné na: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2011/MR1241.pdf. 25. 3. 2014).

Kirişci, K. (nedatované): *The transformation of Turkish foreign policy: The rise of the trading state* (dostupné na: http://www.esiweb.org/pdf/news_id_412_5%20-%20Article%20Kemal%20Kirisci.pdf. 20. 3. 2016).

Kösebalaban, H. (2012): *Turkish foreign policy: Islam, Nationalism, and Globalization*. New York: Press LLC.

Králová, D. a spol. (2007): *Rozvojová spolupráce a humanitární pomoc* (dostupné na: http://www.rozvojovka.cz/download/docs/184_studentska-skripta.pdf. 20. 4. 2016).

Kulaklikaya, M., Nurdun, R. (2010): *Turkey as a New Player in Development Cooperation* (dostupné na: http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight_turkey_vol_12_no_4_2010_kulaklikaya.pdf. 8. 3. 2016).

Laciner, S. (1) (2009): *Turgut Özal Period in Turkish Foreign Policy: Özalism* (dostupné na: <http://www.turkishweekly.net/2009/03/09/article/turgut-ozal-period-in-turkish-foreign-policy-ozalism/>. 20. 3. 2016).

Laciner, S. (2) (2009): *Period in Turkish Foreign policy: Özalism* (dostupné na: http://www.usak.org.tr/images_upload/files/makale9_2009.pdf. 20. 3. 2016).

Lebeda, L., Lukáš, I. a kol. (2009): *Rozvojová pomoc nestačí: alternativní přístupy k chudobě a bezmoci ve světě*. Praha: Glopolis.

Lepeska, D. (2014): *Turkey's rise from aid recipient to mega-donor* (dostupné na: <http://america.aljazeera.com/opinions/2014/4/turkey-internationalaidafricasomaliamiddleeasterdorgan.html>. 15. 3. 2016).

Lenore, G., M. a spol. (2011): Making Sense of Turkish Foreign Policy in the Middle East under AKP. *Turkish Studies*, Vol. 12, No. 4, pp. 569-587.

Manning, R. (2006): Will Emerging Donors Change the Face of International Co-operation? *Development Policy Review*, Vol. (neznámo), No. 24.

Mannakkara, S., Wilkinson, S. (2014): *Re-conceptualising Building Back Better to Improve Post Disaster Recovery* (Dostupné na: http://www.un.org/en/development/desa/policy/untaskteam_undf/thinkpieces/20_thinkpiece_analysis_newactors.pdf. 18. 3. 2016)

Makovsky, A. (1997): How to Deal with Erbakan. *Middle East Quarterly*, Vol. 4, No. 1, pp. 3-8.

Makovsky, A., Lesser, I. (1996): *Erbakan's Turkey: An Early Assessment* (dostupné na: <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/erbakans-turkey-an-early-assessment>. 20. 3. 2016).

McKinlay, R., D. (1979): The Aid Relationship: A Foreign Policy Model and Interpretation of the Distribution of Official Bilateral Economic Aid of the United States, the United Kingdom, France, and Germany, 1960-1970. *Comparative Political Studies*, Vol. 11, No. 4.

Murinson, A. (2009): The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy. *Middle Eastern Studies*, Vol. 42, No. 6, pp. 945-964.

Naím, M. (2007): Rogue aid. *Foreign policy*, March/ April 2007.

Neumayer, E. (2004): *Arab-related Bilateral and Multilateral Sources of Development Finance: Issues, Trends, and the Way Forward* (dostupné na: [http://www.lse.ac.uk/geographyAndEnvironment/whosWho/profiles/neumayer/pdf/Article%20in%20World%20Economy%20\(Arab%20aid\).pdf](http://www.lse.ac.uk/geographyAndEnvironment/whosWho/profiles/neumayer/pdf/Article%20in%20World%20Economy%20(Arab%20aid).pdf). 6. 3. 2016).

Nováček, P. a spol. (2014): *Rozvojová studia – vybrané kapitoly*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Odour, P. (2015): *Long term plans to boost agriculture and livestock* (dostupné na: <http://somaliiinvestor.so/index.php/agriculture/item/115-long-term-plans-to-boost-agriculture-and-livestock>. 5. 4. 2016).

Onar, N., F. (2009): *Neo-otomanism, historical legacies and Turkish Foreign Policy* (dostupné na: http://www.edam.org.tr/document/discussion%20paper%20series_fisher.pdf. 20. 3. 2016).

Öner, S. (2013): *Soft Power in Turkish Foreign Policy: New Instruments and Challenges* (dostupné na: http://www.gce.unisg.ch/~media/internet/content/dateien/instituteundcenters/gce/euxeinos/oener_euxeinos%2010_2013.pdf. 1. 4. 2016).

Öniş, Z (2011): Multiple Faces of the "New" Turkish Foreign Policy: Underlying Dynamics and a Critique. *Insight Turkey*, Vol. 13, No. 1, pp. 47-65.

Opršal, Z. (2014): *Mezinárodní rozvojová spolupráce: vybrané aspekty*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Özkan, M. (1) (nedatované): *Turkey's rising role in Afrika* (dostupné na: <http://turkishpolicy.com/Files/ArticlePDF/turkeys-rising-role-in-africa-winter-2010-en.pdf>. 20. 3. 2016).

Özkan, M. (2) (nedatované): *Turkey's involvement in Somalia* (dostupné na: http://file.setav.org/Files/Pdf/20141021155302_41_somali_eng-web.pdf. 5. 4. 2016).

Purushothaman, C. (nedatované): *Foreign Aid and South-South Cooperation: Emerging Powers as Donors* (dostupné na: <http://web.isanet.org/Web/Conferences/FLACSO-ISA%20BuenosAires%202014/Archive/fb22e0c3-90e3-4649-87e7-d3de70049593.pdf>. 6. 3. 2016).

Raffer, K., Singer, H., W. (1996): *The Foreign Aid Business*. Cheltenham: Edward E.

Ramachandran, V., Walz, J. (2011): *Brave New World: A Literature Review of Emerging Donors and the Changing Nature of Foreign Assistance* (dostupné na: http://www.cgdev.org/files/1425691_file_Walz_Ramachandran_Brave_New_World_FINAL.pdf. 6. 3. 2016).

Robins, P. (2008): Turkish foreign policy under Erbakan. *Survival: Global Politics and Strategy*, Vol. 39, No. 2.

Rowlands, D. (2010): *Emerging Donors and the International Development Assistance Architecture* (dostupné na: <http://www.norrag.org/es/publications/boletin-norrag/online-version/a-brave-new-world-of-emerging-non-dac-donors-and-their-differences-from-traditional-donors/detail/emerging-donors-and-the-international-development-assistance-architecture.html>. 5. 3. 2016).

Rowlands, D. (2008): *Emerging Donors in International Development Assistance* (dostupné na: <http://www.idrc.ca/EN/Documents/donors-international-development-synthesis-report.pdf>. 5. 3. 2016).

Sansal, B. (nedatované): *Political Parties in Turkey* (dostupné na: <http://www.allaboutturkey.com/parti.htm>. 20. 4. 2016).

Stojanov, R. a spol. (2008): *Rozvoj* (dostupné na: <http://www.rozvojovka.cz/rozvoj>. 25. 1. 2016).

Shah, A. (2007): *Food Aid* (dostupné na: <http://www.globalissues.org/article/748/food-aid#Typesoffoodaid>).

Shushan, Debra, L. (nedatované): *The rise (and decline) of arab aid: Generosity and allocation in the oil era* (dostupné na: <https://pedl.byu.edu/Documents/The%20Rise%20and%20Decline%20of%20Arab%20Aid.pdf>. 6. 3. 2016).

Syailendrawati, R. (2013): *The Rise of Turkey's Development Aid: A Guarded Optimism* (dostupné na: <https://globalprosperity.wordpress.com/2013/03/12/the-rise-of-turkeys-development-aid-a-guarded-optimism/>. 15. 3. 2016).

Taşpınar, Ö. (2008): Turkey's Middle East Policies Between Neo-Ottomanism and Kemalism. *Carnegie Endowment for International Peace*, Vol. 9, No. 10, pp. 1-29.

Tok, E., Calleja, R., El-Ghaish, H. (2014): Arab development aid and the new dynamics of multilateralit: Towards better governance. *European Scientific Journal*, Vol. 1, No. 1.

Tomlinson, B. (nedatované): *Turkey Case study: The role of civil society in south-south development cooperation* (dostupné na: <http://www.cn.undp.org/content/dam/china/docs/Publications/UNDP-CH08%20Turkey%20Case%20Study.pdf>. 15. 3. 2016).

Tožička, T., Chmelař, P. (2008): *Rozvojové cíle tisíciletí* (dostupné na: http://www.ceskoprotichudobe.cz/pdf/brozura_cpch_2007.pdf).

Tunçay, M. (nedatované): *Kemalism* (dostupné na: <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t236/e0440>. 20. 4. 2016).

Twesiime, F. (2014): *Challenges and opportunities of development aid actors* (dostupné na: <http://devcooperation.org/2014/10/13/challenges-and-opportunities-of-development-aid-actors/>. 18. 3. 2016).

Ukhova, D. (2013): *How are the emerging donors (from China to Azerbaijan) changing the aid business?* (dostupné na: <https://oxfamblogs.org/fp2p/how-are-the-emerging-donors-from-china-to-azerbaijan-changing-aid/>. 5. 3. 2016).

Villanger, E. (2007): *Arab Foreign Aid: Disbursement Patterns, Aid Policies and Motives* (dostupné na: <http://www.cmi.no/publications/file/2615-arab-foreign-aid-disbursement-patterns.pdf>. 6. 3. 2016).

Wasuge, M. (2016): *Turkey's Assistance Model in Somalia: Achieving Much With Little* (dostupné na: <http://www.heritageinstitute.org/wp-content/uploads/2016/02/Turkeys-Assistance-Model-in-Somalia-Achieving-Much-With-Little1-1.pdf>. 20. 4. 2016).

Woods N. (2008): Whose aid? Whose influence? China, emerging donors and the silent revolution in developing assistance. *International affairs*, Vol. 84, No. 6.

Yetim, T., H. (nedatované): *The Role of Identity in Turkey's New Middle East Policy: The Case of JDP's Palestine Policy* (dostupné na:

<http://www.uli.sakarya.edu.tr/sites/uli.sakarya.edu.tr/file/1371681227-husnayetim.pdf.pdf>. 20. 3. 2016).

Elektronické zdroje:

Aid Watch (2012): *Aid we can – invest more in global development* (dostupné na: <http://hand.org.hu/media/files/1340787565.pdf>. 25. 2. 2016).

Articles Politics (2012): *Turkey: A Problematic Emerging Donor* (dostupné na: <http://www.articlespolitics.com/2012/12/turkey-problematic-emerging-donor.html>. 15. 3. 2016).

BBC (2016): *Turkey country profile* (dostupné na: <http://www.bbc.com/news/world-europe-17988453>. 8. 3. 2016).

Business Dictionary (nedatované): *Economic development* (dostupné na: <http://www.businessdictionary.com/definition/economic-development.html>. 18. 3. 2016)

Cambridge Dictionaries (nedatované): *Development* (dostupné na: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/development>. 26. 1. 2016).

Eurodad (2016): *About* (dostupné na: <http://eurodad.org/sites/about>. 26. 2. 2016).

Fair Observer (2011): *The Contemporary Turkish Neighbourhood Policy: The realpolitik behind AKP's foreign policy choices?* (dostupné na: http://www.fairobserver.com/region/middle_east_north_africa/contemporary-turkish-neighbourhood-policy-realpolitik-behind-akps-foreign-policy-choices/. 25. 3. 2016).

Finance (nedatované): *Hrubý domácí produkt a hrubý národní produkt* (dostupné na: <http://www.finance.cz/makrodata-eu/hdp/informace/>. 18. 3. 2016).

Global Humanitarian Assistance (nedatované): *Defining humanitarian assistance* (dostupné na: <http://www.globalhumanitarianassistance.org/data-guides/defining-humanitarian-aid>. 25. 2. 2016).

Google Maps (nedatované): *Turkey's Neighbours* (dostupné na: <https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=zXI3Q1k2BEtk.ku0x81Yi6FsM&hl=en>. 8. 3. 2016).

Human Development Reports (2015): *About Human Development* (dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/humandev>. 18. 3. 2016).

Hurriyet (2003): *Ecevit urges government to follow wide-scope foreign policy* (dostupné na: <http://www.hurriyetaailynews.com/ecevit-urges-government-to-follow-wide-scope-foreign-policy.aspx?pageID=438&n=ecevit-urges-government-to-follow-wide-scope-foreign-policy-2003-06-13>. 18. 3. 2016).

MFA (nedatované): *Turkish Foreign Policy During Ataturk's Era* (dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/turkish-foreign-policy-during-ataturks-era.en.mfa>. 20. 4. 2016).

MFA (nedatované): Turkey-Africa relations (dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/turkey-africa-relations.en.mfa>. 20. 3. 2016).

MFA (nedatované): *Turkey's Development Cooperation: General Characteristics And The Least Developed Countries (LDC) Aspect* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa. 8. 3. 2016).

MFA (nedatované): *Synopsis of the Turkish Foreign Policy* (dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa>. 18. 3. 2016).

MFA (nedatované): *Home* (<http://www.mfa.gov.tr/default.en.mfa>. 20. 3. 2016).

MFA (nedatované): *European Countries* (dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/sub.en.mfa?855064bb-a737-421f-b84d-a3024d9c7795>. 20. 3. 2016).

MZV (nedatované): *Základní informace o OECD* (dostupné na: http://www.mzv.cz/oecd.paris/cz/zakladni_informace_o_oecd/index.html. 20. 4. 2016).

MZV (nedatované): *Turecko* (dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/turecko/. 8. 3. 2016)

ODA (nedatované): *Official Development Assistance* (dostupné na: http://www.undp.org/content/dam/undp/library/Poverty%20Reduction/Inclusive%20development/Towards%20Human%20Resilience/Towards_SustainingMDGProgress_Ch5.pdf. 5. 3. 2016).

OECD (nedatované): *International Development Statistics (IDS) online databases* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/idsonline.htm>. 20. 4. 2016).

OECD (nedatované): *About the OECD* (dostupné na: <http://www.oecd.org/about/>. 20. 4. 2016).

OECD (2005): *The Development Effectiveness of Food Aid* (dostupné na: <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/3043.pdf>. 1. 3. 2016).

OECD (nedatované): *Joining the Development Assistance Committee (DAC)* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/joining-the-development-assistance-committee.htm>. 18. 3. 2016).

OECD (nedatované): *Turkey's Official Development Assistance (ODA)* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/turkeys-official-development-assistanceoda.htm>. 15. 3. 2016).

OECD (2008): *Is it ODA?* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/34086975.pdf>. 25. 2. 2016).

OECD (nedatované): *Official development assistance – definition and coverage* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm#Definition>. 28. 1. 2016).

OECD (2012): *The DAC list of ODA recipients* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/49483614.pdf>. 25. 2. 2016).

OECD (2013): *Creditor Reporting System (CRS)* (dostupné na: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=CRS1>. 1. 2. 2016)

OECD (nedatované): *Country programmable aid (CPA)* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/aid-architecture/cpa.htm>. 26. 2. 2016).

OECD (2015): *Development aid stable in 2014 but flows to poorest countries still falling* (dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/stats/documentupload/ODA%202014%20Technical%20Note.pdf>. 9. 3. 2016).

OECD (2016): *Debate the issues* (dostupné na: <http://oecdinsights.org/2016/01/28/statistical-insights-government-assets-matter-too-not-justdebt/>. 25. 2. 2016).

OSN (nedatované): *Cíle udržitelného rozvoje (SDGs) 2015-2030* (dostupné na: <http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/cile-udrzitelneho-rozvoje-sdgs-2015-2030/>. 5. 3. 2016).

WB (2014): *Overview* (dostupné na: <http://www.worldbank.org/en/country/turkey/overview>. 15. 3. 2016).

WB (nedatované): *Why use GNI per capita to classify economies into income groupings?* (dostupné na: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378831-why-use-gni-per-capita-to-classify-economies-into>. 18. 3. 2016).

WB (2014): *Updated Income Classifications* (dostupné na: <http://data.worldbank.org/news/2015-country-classifications>. 18. 3. 2016).

TIKA (nedatované): *TIKA Annual Reports* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/publication/list/tika_annual_reports-22. 20. 4. 2016).

TIKA (2013): *Turkish development assistance* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR_FRAE_2013_uyg9.pdf. 15. 3. 2016).

TIKA (nedatované): *About us* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/about_us-14650. 9. 3. 2016).

TIKA (nedatované): *History of TIKA* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/history_of_tika-8526. 8. 3. 2016).

TIKA (nedatované): *Agriculture School Project in Somalia brings results* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/news/agriculture_school_project_in_somalia_brings_results-19330. 20. 3. 2016).

TIKA (nedatované): *Home* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/tika_logo-16743. 25. 4. 2016).

TIKA (2013): *Annual Report 2013* (dostupné na: <http://www.tika.gov.tr/upload/publication/TIKA%20ANNUAL%20REPORT%202013.pdf>. 25. 4. 2016).

Turkey profile (nedatované): *Turkey* (dostupné na: [www.development-finance.org/.../631-turkey-18-09-2009%20\(3\).pdf](http://www.development-finance.org/.../631-turkey-18-09-2009%20(3).pdf). 18. 3. 2016)

UN (2009): *An Overview of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security* (dostupné na: http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org.humansecurity/files/human_security_in_theory_and_practice_english.pdf. 28. 2. 2016).

UNDP (2015): *Table 1: Human Development Index and its components* (dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/composite/HDI>. 18. 3. 2016).

UNDP (nedatované): *A world of development experience* (dostupné na: http://www.undp.org/content/undp/en/home/operations/about_us.html. 25. 1. 2016)

University of Oxford (2016): *Oxford Poverty and Human Development Initiative* (dostupné na: <http://www.ophi.org.uk/policy/multidimensional-measures-in-the-sustainable-development-goals-poverty-and-gross-national-happiness/>. 18. 3. 2016).

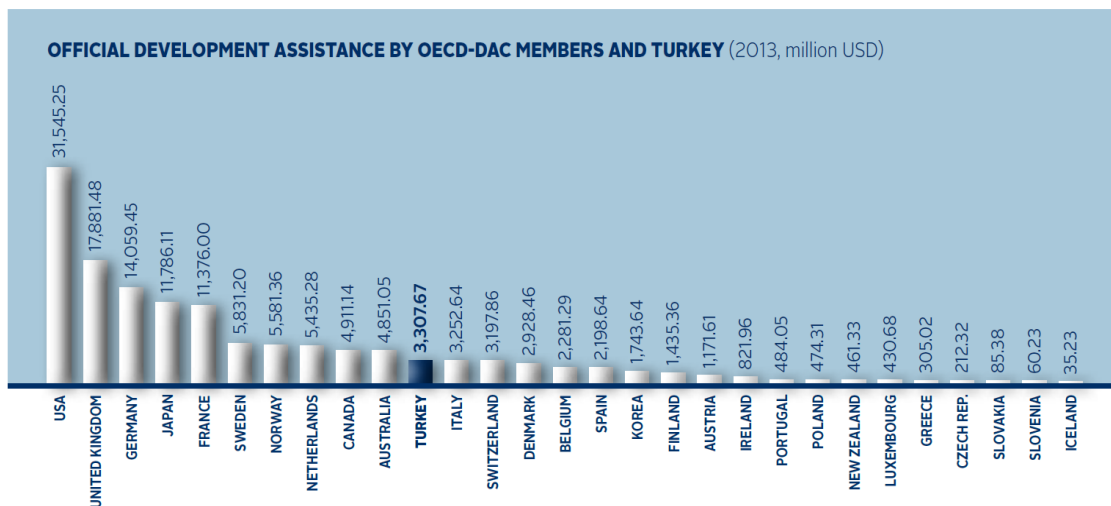
10 RESUMÉ

Turkey is seen by many analysts as a new donor. According to available sources contributes it assigns up to a total of 3, 3 billion USD from its budget. According to the indicators of ODA/GNI even it is among the biggest donors of the world. Many experts who follow the Turkish foreign policy often criticize Turkey that by initiating development cooperation only pursues its political, economic and security interests.

Turkey alone implements a foreign policy that is proactive in the management and stabilization of the region. One of its foreign policy instruments is the Turkish Agency for Cooperation and Development, which was formed for this purpose in 1992. It is no surprise that most development aid goes to areas that are located in the immediate vicinity of Turkey. In the last decade, after the AKP, Turkey's interests expand into new areas. Diversification of the current Turkish foreign policy has been to deepen relations with Africa in particular. After initially increasing commercial ties with east Africa they have then increased the development aid as well. There are also opinions that Turkey aspires to be a leader in East Africa and for this purpose it used development projects concentrated in this area, particularly in Somalia. Either way, Turkey as a new donor in Africa accepted more than the traditional donors.

11 PŘÍLOHY

Příloha 1: Turecká ODA ve skupině OECD/DAC

Dostupné na: http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR_FRAE_2013_uyg9.pdf. 25. 4. 2016.

Příloha 2: Logo Turecké agentury pro spolupráci a rozvoj

Dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/tika_logo-16743. 25. 4. 2016.

Příloha 3: Partnerské země Turecka

TIKA PROGRAM COORDINATION OFFICES in 28 Partner Countries 33 Offices

- Albania
- Macedonia
- Kosovo
- Serbia
- Montenegro
- Bosnia and Herzegovina
- Ethiopia
- Sudan (2)
- Senegal
- Libya
- Tunis
- Kenya
- Somalia
- Georgia
- Pakistan
- Afghanistan (3)
- Syria
- Palestine (2)
- Lebanon
- Mongolia
- Uzbekistan
- Tajikistan
- Azerbaijan
- Kyrgyzstan
- Ukraine (2)
- Moldova
- Kazakhstan
- Turkmenistan

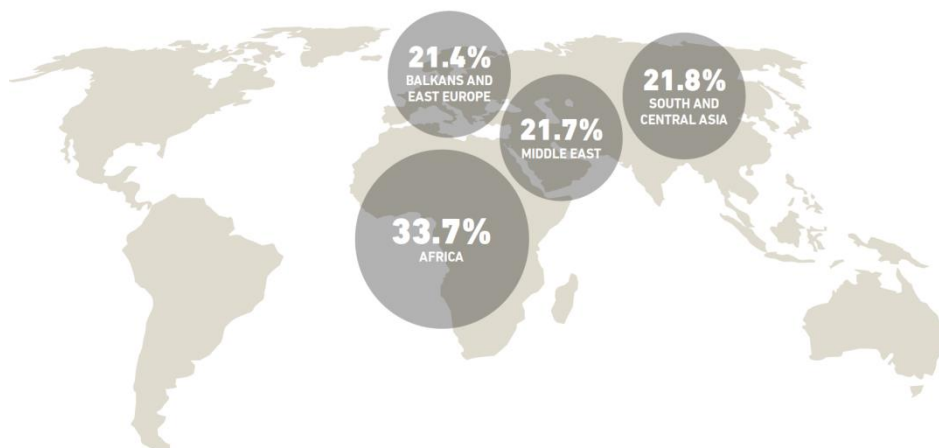
Příloha 4: Koordinační kanceláře TIKa

Dostupné: <http://www.tika.gov.tr/en/overseasoffices>. 25. 4. 2016.

Příloha 5: Orientace turecké ODA (2013)

TIKA ANNUAL REPORT 2013
OVERVIEW

Dostupné

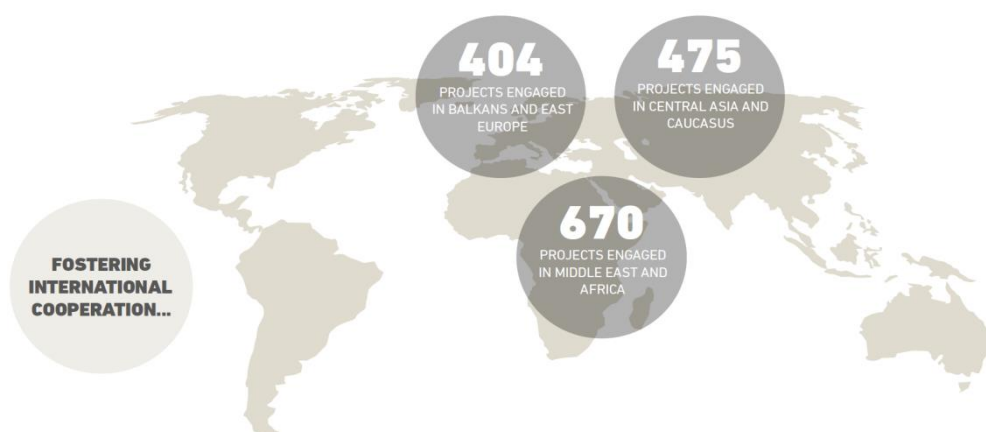
na:

<http://www.tika.gov.tr/upload/publication/TIKA%20ANNUAL%20REPORT%202013.pdf>

25. 4. 2016.

Příloha 6: Orientace a množství rozvojových projektů (2013)

TIKA ANNUAL REPORT 2013
TIKA'S FOUNDING OBJECTIVE AND MANDATE

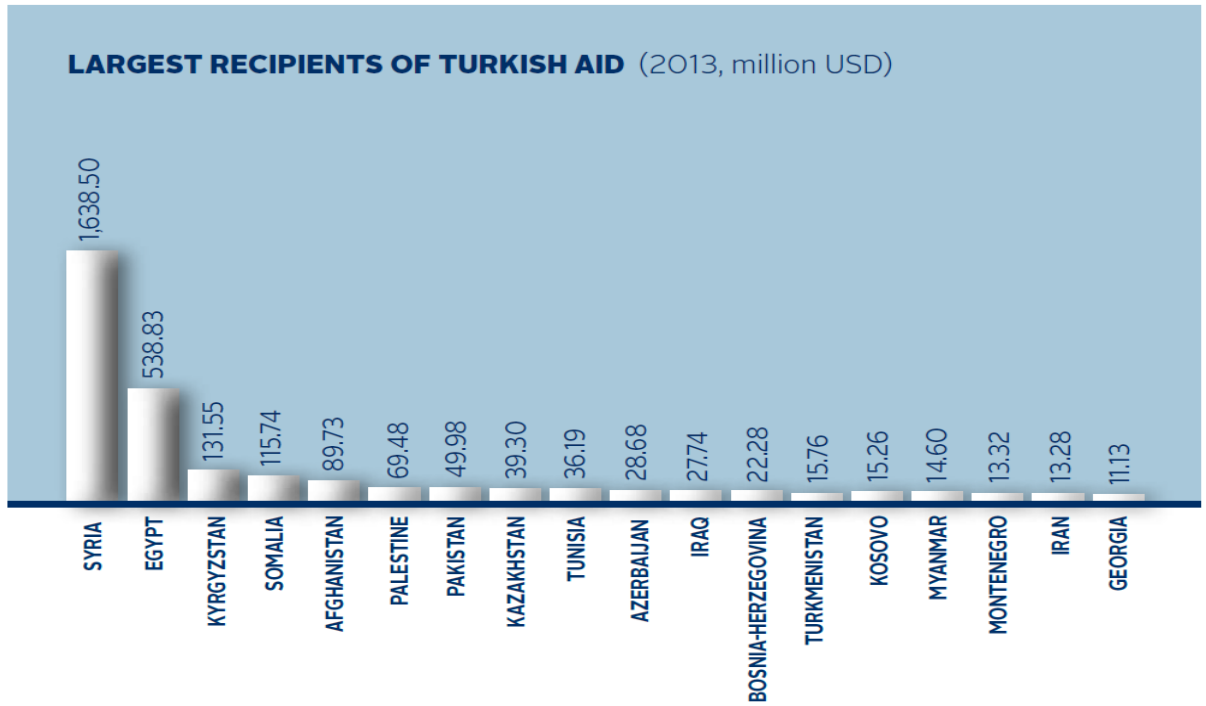
Dostupné

na:

<http://www.tika.gov.tr/upload/publication/TIKA%20ANNUAL%20REPORT%202013.pdf>

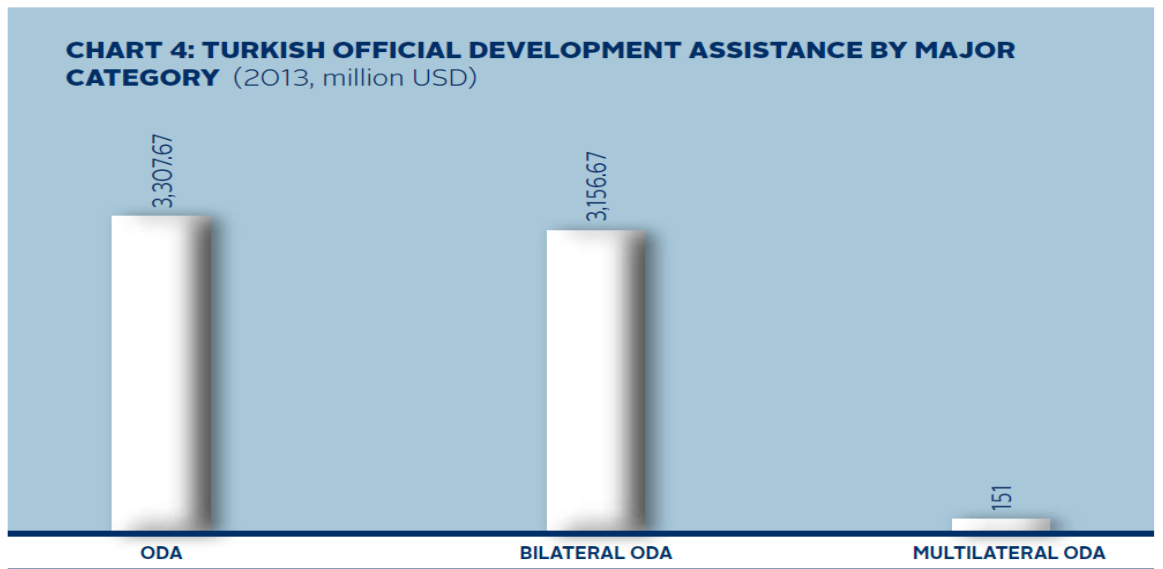
25. 4. 2016.

Příloha 7: Příjemci turecké ODA

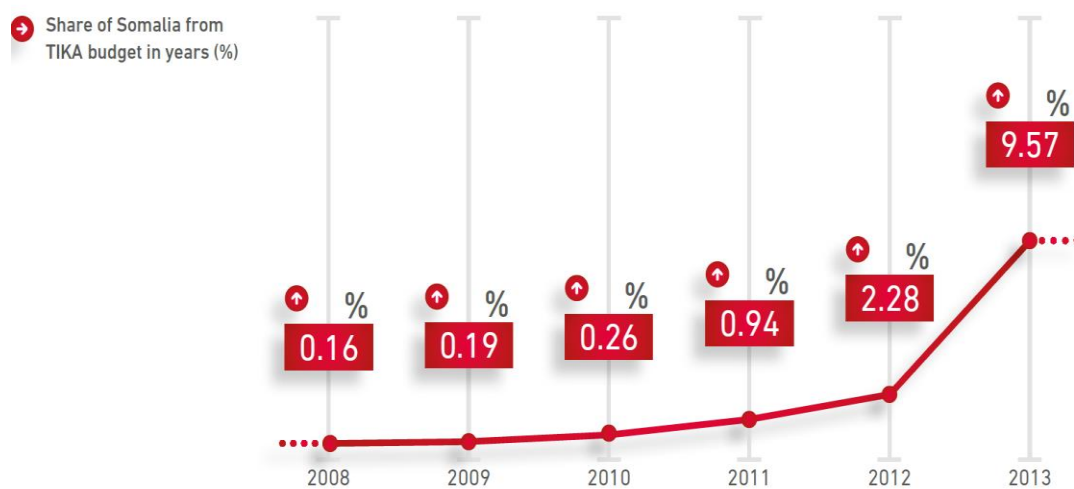
Dostupné na: http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR_FRAE_2013_uyg9.pdf. 25. 4. 2016.

Příloha 8: Charakter turecké ODA

Dostupné na: http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR_FRAE_2013_uyg9.pdf. 25. 4. 2016.

Příloha 9: Rozpočet TIKa v Somálsku pro rok 2013

Dostupné

na:

<http://www.tika.gov.tr/upload/publication/TIKA%20ANNUAL%20REPORT%202013.pdf>.

25. 4. 2016.